

CİNSEL İSTİSMARA MARUZ BIRAKILAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HAK İHLALLERİNİ İZLEME RAPORU

*Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı
ile Mücadele Derneği*

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır”

İçindekiler

Kısaltmalar.....	2
Yönetici Özeti	3
UCİM	11
Giriş.....	13
Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	18
İzleme Bulguları.....	22
Önleyici Tedbirlerin Önemi	22
Kurumlar Arası Koordinasyon.....	24
Cinsel İstismara Yönelik Veri Toplama.....	25
Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Çocuklara Yönelik Koruyucu Tedbirler ve Yardım.....	26
Çocuğun Cinsel İstismarında Bildirimden Kaynaklanan Sorunlar	29
Yardım Hatları.....	32
Fiziksel ve Psikososyal İyileşmeye Yardım İçin Tedbirler.....	32
Faillerin Uzaklaştırılması	34
Cinsel İstismar Şüphelilerine/Sanıklarına Yönelik Tedbirler.....	36
Cinsel İstismar Yargılamalarında Yaşanan Çocuk Hakları İhlalleri	38
Yargılamaların Uzunluğu.....	38
Bilgilendirme	40
Etkili soruşturma	41
Çocukların Mahremiyetinin Korunması & Medyada Durum	42
Faille Temasın Engellenmesi	44
Adli Yardım	45
Sivil Toplum Kuruluşlarının Yardımı.....	45
Profesyonellerin Eğitimleri.....	46
Duruşmaların Kapalı Yapılması.....	47
Çocukla Yapılacak Adli Görüşmeler	48
Sonuç ve Tavsiyeler	54
Kaynakça.....	58

Kısaltmalar

6284 Sayılı Kanun: 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

AGO	Adli Görüşme Odası
BMÇHK	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
Lanzarote Sözleşmesi	Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	Türk Ceza Kanunu

Yönetici Özeti

En önemli toplumsal sorunlardan biri olan cinsel istismar, bu suça maruz bırakılan çocukların adli süreçte yaşadıkları ikincil mağduriyetler nedeniyle uzun süredir kamuoyunun gündeminindedir. Cinsel istismar yargılamalarında çocuklara özgü usullerin gözetilmemesi; çocukların uygunsuz ortamlarda uzman olmayan kişilere defalarca beyanda bulunmalarına, örseleyici sorulara muhatap olmalarına, faille karşılaşmalarına, güvenlik sorunlarına, mahremiyet ihlallerine ve destek mekanizmalarına erişememelerine neden olmaktadır. Çocuğun adli süreçte kendisini yeterince iyi ifade etme olanağı bulamaması, yeterli donanımda olmayan profesyonellerin elinde cezasızlığa neden olabilmektedir. Bununla birlikte, çocukların cinsel istismardan korunmasında devletin tek yükümlülüğü failleri cezalandırmak değildir; suça maruz bırakılan çocuklar için tedbirler uygulanmalı, failer için müdahale programları oluşturulmalı, ceza yargılamasına ilişkin maddi hukuk ve usul hükümlerinin çocuğa duyarlı olması gerekmektedir.

Türkiye’de geçtiğimiz 10 yıl içerisinde çocukların adli sistemde ikincil mağduriyet yaşamamaları için yasal değişiklikler yapılmış, yeni yönetmelikler ve genelgeler çıkarılmıştır. Gelişen bu hukuki sürece rağmen çocuklara yönelik cinsel istismar dosyalarındaki adli uygulamalar, ülke genelinde standart hale getirilememiştir. Bu durum, cinsel istismar davalarının izlenip raporlanmasına yönelik ihtiyacın önemini ortaya koymuştur.

Etkiniz AB Programı Desteği ile UCİM tarafından hayata geçirilen bu çalışmada, çocukların cinsel istismardan korunması amacıyla özellikle koruyucu tedbirler, mağdurlara yardım ile muhakeme hukukuna yoğunlaşmış ve adli sisteme odaklanılmıştır; yasal düzenlemelerin çocuklara yansımaları izlenerek uygulamadan kaynaklanan sorunlar raporlanmıştır.

İzleme çalışmasının verileri, 2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasında Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çanakkale, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Van, Yalova illerinde takip edilen 92 davaya ve 2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasındaki çocuk istismarına yönelik medya takibine dayanmaktadır. İzleme sonucu elde edilen bulgular, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) ile Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) esas alınarak analiz edilmiştir.

İzleme çalışması sonucunda,

Önleyici tedbirler bakımından:

- Cinsel istismarın önlenmesine yönelik önleyici tedbirlerin, çocuk nüfusu dikkate alındığında oldukça sınırlı kaldığı, kapsayıcı olamadığı, ulusal eylem planında amaçlanan hedeflere ulaşamadığı anlaşılmıştır.
- Sorumlu kurumların koordinasyonunda yaşanan eksikliklerle birlikte çocuk istismarına ilişkin ulusal veri tabanının olmaması, uygun hizmetlerin ve politikaların hayata geçirilmesinde sorunlara yol açmaktadır.

Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik koruyucu tedbirler ve yardımlar bakımından:

- Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik koruyucu tedbirler ve yardımlar ele alındığında, izleme çalışması kapsamında takip edilen davalarda istismar yaşının 2'ye kadar indiği, çocukların %46,3'ünün 5-10 yaş grubunda olduğu, bu çocukların evlerinde, eğitim gördükleri kurumlarda, sokakta, komşu evlerde ya da alışveriş ortamlarında istismara maruz bırakıldıkları, çocukların hiç tanımadıkları yabancı istismarcı oranının sadece %4 olduğu tespit edilmiştir. Çocukların %45'i istismar öncesi veya sonrasında tehdit edildiğini bildirmiştir. Şantaja maruz kalan, korkutulan, tehdit edilen çocukların, istismarı bildiremedikleri gibi suç tekrarı yaşadıkları anlaşılmış, istismara maruz kalma süresini bildiren çocuklara bakıldığında, %52'sinin sistematik olarak yıllarca mağduriyet yaşadığı ortaya çıkmıştır. Tespit edilen bu hususlar, çocukların cinsel istismardan korunabilmeleri için önleyici tedbirlerle birlikte bildirim mekanizmalarına, erişilebilir ve özgülenmiş yardım hatlarına, fiziksel ve psiko-sosyal yardıma ve koruyucu tedbirlere ihtiyaç duyduklarını göstermiştir.
- Cinsel istismara ilişkin bildirimlere bakıldığında, izlediğimiz davalarda, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların yalnızca %7'sinin kendi başına ihbarda bulunabildiği, suçu bildirenlerin %54'ünün öz anne olduğu görülmüştür. Çocukların yüzde %95'inin okul çağında olmasına rağmen bildirimde bulunan yalnızca 4 öğretmen olması dikkate çekmiş, sağlık çalışanlarının bildirimde bulunduğu bir dosyaya rastlanmamıştır. Masa başı araştırması sonucunda, istismar ve bildirim yükümlülüğü ilgili kişisel ve kurumsal tutumların yanı sıra bilgi eksikliğinin belirleyici olduğu ancak çocuklarla çalışan meslek elemanları için sözleşmesel güvencelerin de sağlanmadığı anlaşılmıştır.

- Takip edilen davalarda, Alo 183'e bilgi almak ya da ihbarda bulunmak amacıyla ulaşan bir çocuk, aile bireyi ya da kamu personeli ile karşılaşmamıştır. 7 gün 24 saat çalışma esasına göre hizmet veren Alo 183 Sosyal Destek Hattı aracılığı ile aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetlere ilişkin çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktaysa da bu hat ile çocukların istismara karşı bilgilendirilmesi ve yardım almasına yönelik ihtiyacın giderilemediği görülmüştür.
- İzlenen davalarda, çocukların %43'ünün fiziksel ve psikososyal iyileşmeye yönelik herhangi bir yardım almadığı, çocuklardan hiçbirinin yakın aile bireyine bu tür bir destek verilmediği anlaşılmıştır. Dosyalarda, mağdur statüsünde bulunan 105 çocuğun hiçbirinde bireysel değerlendirme yapılmamış ve vaka yönetimi uygulanmamıştır. Çocukların ilgili hizmetler hakkında bilgilendirmelerinde ve yönlendirilmelerinde eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.
- İzlenen davalarda, 99 failin 16'sı öz anne baba, 12'si öz dayı-amca, 7'si öz dededir; tüm istismarcıların %96'sı çocuğun ve ailesinin tanıdığı, %86'sı ise çocuğun yaşadığı eve girip çıkan kişilerdir. Çocuğu tanıyan failer içinde bir değerlendirme yapıldığında çocukların en fazla komşu, ardından dayı-amca ve anne partneri-üvey baba istismarına maruz bırakıldığı görülmüştür. Buna rağmen yalnızca sanıkların %16'sı hakkında uzaklaştırma kararı bulunduğu tespit edilmiş, kurum bakımına alınan çocuğa ise rastlanmamıştır. Failin yakın çevresinde olmasına rağmen hakkında uzaklaştırmaya ilişkin tedbir alınmayan çocukların sayısındaki fazlalığın ciddiyetle ele alınması gerekmektedir.

Cinsel istismar şüphelilerine/sanıklarına yönelik tedbirler bakımından:

- İzleme çalışmamız sırasında sanıklarla ilgili tespit edilebilen tek tedbir tutukluluk ve adli kontrol olmuştur. Buna göre, sanıklar, izlenen davalarda %56'sında tutuklu yargılanmış, %31'inde serbest bırakılmıştır. Davaların, yalnızca %13'ünde adli kontrol uygulanması dikkat çekmiştir. Mahkemelerin, tutuklanmayan sanıklar yönünden CMK'da oldukça geniş bir şekilde düzenlenen adli kontrol hükümlerini uygulamayı tercih etmedikleri görülmüştür. Bir kısım tedbirin ise yalnızca koşullu salıvermeye hak kazanan hükümlüler bakımından yasada yer bulması, tüm failer açısından etkili müdahale programlarının geliştirilemediğini göstermektedir.

Cinsel istismar yargılamalarında yaşanan çocuk hakları ihlalleri bakımından:

- Cinsel istismar yargılamalarında yaşanan çocuk hakları ihlallerine bakıldığında, yargılamaların uzunluğunun ve etkili soruşturma yükümlüğünün yerine getirilmemesinin ciddi hak ihlallerine yol açtığı görülmüştür. Takip edilen davaların hiçbirinde çocukların bilgilendirildiklerine ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Duruşmaların yalnızca %16'sı kapalı yapılmış, istismar davalarına ilişkin haber ve paylaşımlarda ise çocukların mahremiyetlerinin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Yargılama sırasında çocuklarla failer arasındaki temasın engellenmesine yönelik yasal imkanlar olsa da izlediğimiz davalarda çocukların %46'sının dava sırasında failer ile aynı ortamda bulundurulduğu, duruşma salonlarının önlerinde çocuklara özgü bekleme alanlarının olmaması ve duruşmaların belirlenen saatte başlamaması nedeniyle çocukların adliye koridorlarında, kimi zaman sanıkla kimi zaman sanığın yakınları ile beklemeye mecbur bırakıldıkları gözlemlenmiştir.
- Çocuklara yönelik ücretsiz yasal desteğin kalitesinin güçlendirilmesine ilişkin gerekli önlemlerin alınmaması ve sivil toplum kuruluşlarının davaya müdahilliklerinin yasal güvenceye kavuşturulmaması, çocukların etkili hukuki yardımdan faydalanabilmesinin önündeki engellerdendir.
- Aile Mahkemesi'nin olmadığı yerlerde asliye hukuk mahkemelerinin tedbirlerle ilgili karar verdiği, savcılık ve polis bakımından her yerde Aile İçişiddet Bürosunun bulunmadığı, failerin yetişkin olması halinde cinsel istismar yargılamalarının ağır ceza mahkemeleri veya asliye ceza mahkemelerinde görüldüğü, savcı ve hakimler kadar kalem personellerinin de çocuklarla birebir iletişim halinde oldukları bilinmektedir. Bu nedenle çocuğun şiddetten ve cinsel istismardan korunmasına ilişkin eğitimlerin sadece bir kısım hakim ve savcıya verilmesi yeterli değildir.
- Türkiye'de halen 31 ilde Çocuk İzlem Merkezi bulunmaması, Adli Görüşme Odalarının ise henüz 100 adliyede kurulmuş olmasıyla birlikte cinsel istismar dosyaları dışında farklı gruplara da hizmet vermesi, pek çok çocuğun bu hizmetlerden faydalanmasını olumsuz etkileyebilecek uygulama sorunlarına yol açabilmektedir. İzleme çalışmamız sırasında, çocukların %60'ının ÇİM'de, %29'unun emniyet, çocuk şube, karakol, jandarma gibi kolluk ortamında, %4'ünün savcılıkta dinlendiği; %40'ının yalnızca bir defa ifade vermişken %60'ının çeşitli kurum ve kişilere tekrar ifade vermek zorunda kaldığı, bu çocukların da yalnızca %28'inin AGO'da dinlendiği görülmüştür. İzleme çalışmamız sırasında, çocukların ilk ifadelerinin AGO ya da ÇİM'de alınmamasının

uzman desteğinden faydalanma haklarını doğrudan engellediği anlaşılmıştır. İzlenen davaların bir kısmında, hakimlerin çocukların soruşturma aşamasında alınan ifadesini herhangi bir değerlendirmeye tabii tutmadan kovuşturma aşamasında çocukları doğrudan duruşmaya çağırdıkları, AGO ve ÇİM'e yönelik talepleri reddettikleri; yeniden dinlenen çocukların, beyanları alınırken duruşma salonlarının yapısından ve kalabalığından olumsuz etkilendikleri, sanıkla ve ailesi ile aynı ortamda bulunmaktan kaygılandıkları, ifade alma sırasında otoriter, yönlendirici, yargılayıcı, örseleyici sorularla karşılaşabildikleri görülmüş, uzmanların duruşma salonundaki etkilerinin sınırlı olduğu ve mahkemelerin iş yükleri nedeniyle çocuklara kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir zamanın tanınmadığı gözlemlenmiştir. AGO'larda ise pek çok gruba hizmet verilmesi nedeniyle yoğunluk yaşandığı, teknik sorunlar çıkabildiği, randevu sisteminin gecikmelere neden olabildiği bu durumun da hakimlerin AGO'ya başvurma motivasyonlarını ve çocukları olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Raporlama ile elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki önerilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir:

- Çocuğun cinsel istismarının önlenabilir olduğu dikkate alınarak, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler yerine getirilmeli, kurumlar arası koordinasyon eksikliği giderilmeli, çocuk istismarına ilişkin ulusal veri tabanı kurulmalıdır.
- Çocuklarla çalışan tüm meslek elemanlarına bildirim yükümlülüğü ile ilgili eğitimler ve güvenceler verilmeli; cinsel istismara maruz kalan çocuklara özgülünen bilgilendirme ve acil destek hatları açılmalıdır.
- Çocukların tekrarlayan mağduriyetler yaşamamaları için cinsel istismara maruz bırakılan her çocuğa bireysel değerlendirme ve vaka yönetimi hizmet modelini uygulayabilecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Çocukların maruz kaldığı cinsel istismar sonrasında uzaklaştırma tedbiri ile korunabilmeleri için tedbirler hakkında bilgilendirilmeleri, süreçle ilgili kaygılarını ifade edebilecekleri imkanlara sahip olmaları ve yetkililerin resen harekete geçme yetkilerini kullanmaları gerekmektedir.
- İlgili yasal değişiklikler yapılarak, etkili müdahale programları yargılanan tüm failler açısından uygulanmalıdır.
- Çocukları etkileyen hususlardaki usul ve süreçler öncelikle ele alınmalı ve mümkün olan en kısa sürede tamamlanmalıdır. Yargı makamlarınca soruşturmanın özenle yürütülmesi ve tüm delillerin ciddiyetle ele alınıp eksiksiz toplanılmasından sonra tartışılarak bir sonuca ulaşılması gerekmektedir.

- Çocukların ve ailelerinin adli süreçle muhatap oldukları ilk anda bilgilendirme yöntemlerine ilişkin bir standart oluşturulmalı, çocuk dostu form, broşür ve afişler kullanılmalıdır.
- Basın Kanunu'ndaki düzenlemenin cinsel suça maruz bırakılan çocukların mahremiyetini korumakta yetersiz kaldığı görülmekle, çocukların özel hayatlarına saygının temini için etkili yaptırım politikalarının uygulanması sağlanmalıdır.
- Yargılamalar sırasında çocukların faillerle temaslarını önleyen yasal düzenlemeler uygulanmalıdır.
- Çocuklara yönelik adli yardım kalitesini yükseltebilmek için atanan avukatların meslek içi eğitimlerine bir standart getirilmesi, avukatların yeterliliğine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi ve avukat görevlendirme ücretlerinin güncellenmesi gerekmektedir. Yasal düzenleme yapılarak sivil toplum örgütlerinin ve baroların cinsel istismar davalarına müdahillliği sağlanmalıdır.
- Çocukla çalışan tüm profesyonellerin çocuk hakları, çocuk gelişimi, çocukla iletişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, ruhsal travma konularında meslek içi eğitim alması ve yeterliliklerine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- CMK'da yasal değişiklik yapılmalı ve çocuğun yüksek yararı ve özel hayatının gizliliğinin korunması hakkı, duruşmaların kapalı yapılabilmesinin kriterlerinden biri olarak belirlenmelidir. ÇİM, soruşturma aşamasında tüm istismar davalarında görevli olmalı, ÇİM sayıları artırılmalıdır. AGO'ların sayısı artırılmalı, teknik sorunları giderilmeli, cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarla ilgili dosyalarda duruşma günleri belirlenirken çocukların uzun saatler beklememesi ve adliye kalabalığından uzak durması için önlemler alınmalıdır.

UCİM

Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği (UCİM), 2017 yılı Temmuz ayında kurulmuştur. Derneğin kurucularından Saadet Öğretmen, İzmir'de bir köy ilkokulunda görev yaparken okul müdürünün pek çok öğrenciyi cinsel istismara maruz bıraktığını fark ederek bu durumu ihbar etmiştir. Davanın kamuoyunda geniş yankı bulmasının ardından sanık 82 yıl 6 ay hapis cezası almıştır. Bu dava sonrası dernekleşme çalışmalarına başlayan UCİM, bugün ülke çapında toplumsal bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yürütmekte, bünyesinde barındırdığı gönüllü avukatlarla mağdur çocuk ve ailelere hukuki destek sağlamakta ve gönüllü ruh sağlığı uzmanlarıyla psikolojik destek vermektedir.

55 ilde gönüllü yapılanması ile ülke çapında aktif bir sivil toplum örgütü olan UCİM, en önemli amaçlarından biri olarak belirlediği çocukların adalet erişiminin sağlanmasına katkı sunmak için 1500'e yakın gönüllü avukat ve aktif işleyen bir ihbar sistemi ile çalışmalarını sürdürmekte, çocuk istismarını konu eden 150 dosyanın duruşmasına müdahil olarak aktif katılım sağlamaktadır. 300 kadar gönüllü uzman ile çocuklara ve ailelere yönelik psiko-sosyal destek çalışmalarını yürüten UCİM'in İzmir, Antalya, Ordu, Van, Erzurum, Mardin, Kayseri, Konya, Ankara ve İstanbul'da Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Ofisleri bulunmaktadır.

Giriş

Çocuk hak ihlalleri ile mücadele eden UCİM'in en yoğun çalıştığı alanlardan biri cinsel istismardır. Çocukların cinsel istismara maruz bırakılması, Türkiye için en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Hacettepe Üniversitesi tarafından 2014 yılında yapılan ve bu zamana kadar ki en kapsamlı araştırma olan Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre Türkiye genelinde kadınların %9'u 15 yaşından önce cinsel istismara maruz kaldığını belirtmiştir¹. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda ise 25-29 yaş grubundaki kadınların %4'ü, 20-24 yaş grubunda olan kadınların da %2'si 15 yaşından önce evlendirildiklerini bildirmiştir². Açıklanan bu veriler, cinsel istismarın yaygınlığı ve çocuklar üzerindeki etkisi hakkında son derece dikkat çekici olmakla birlikte, Adalet Bakanlığı Adli İstatistiklerine göre ceza mahkemelerinde çocukların cinsel istismarı suç ve karar sayıları da önemle ele alınmalıdır.

¹ Çevrimiçi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf

² Çevrimiçi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf

Yıllar	Açılan Dosyalardaki suç sayısı	TCK uyarınca Açılan Dosyalardaki Suçlar İçindeki Oranı (%)	Mahkumiyet (%)	Beraat (%)
2013	17 948	0,6	56,5	18,1
2014	18 104	0,7	52,7	17,4
2015	16 957	0,6	55,9	19,0
2016	15 051	0,7	58,8	20,9
2017	16 348	0,7	62,2	19,6
2018	18 290	0,8	59,6	20,2
2019	22 689	0,8	55,2	22,6
2020	17 948	0,8	53,6	22,7

Tablo: Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suç ve Karar Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020

Görüldüğü üzere, cinsel istismarın TCK uyarınca açılan dosyalardaki suçlar içindeki oranı 2013 yılında %0,6 iken bu oran 2020 yılında %0,8'e yükselmiştir³. Buna karşılık, 2013 yılında dosyalardaki beraat oranı %18,1'den %22,7'ye çıkmış, %56,5 olan mahkûmiyet oranı da %53,6'ya kadar gerilemiştir.

2020 yılında güvenlik birimlerine suç mağduru olarak gelen 150 bin 615 çocuğun %55,3'ünün yaralama, %14,5'inin aile düzenine karşı suçlar, %12,2'sinin ise cinsel suçlara maruz kaldığı açıklanmıştır⁴. COVID-19 pandemisinin öncesine bakıldığında, 2019 yılında güvenlik birimine getirilen 206 bin 498 çocuğun %15,2'sinin cinsel

3 Tablo 2.25 Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suç ve Karar Sayısı, TÜRKİYE, 2013-2020 Çevrimiçi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf>

4 Çevrimiçi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2020-37200>

suça maruz bırakılma gerekçesini taşıdığı görülmüştür⁵. Her ne kadar bu veriler nedeniyle, akıllara ilk anda 2020 yılında suçtan zarar gören çocuk sayısında bir azalma olduğu gelse de pandemi öncesi ve sonrasında suça maruz kalan çocuklara atanan avukat sayısındaki değişimler, mağdur sıfatındaki çocuk sayısında görülen ciddi azalmanın başlıca nedeninin çocukların yardım mekanizmalarına erişim konusunda yaşadıkları sıkıntılar olabileceğini düşündürmüştür⁶. Pandemi, çocukların yetişkinlere kıyasla daha derinden etkilendiği bir süreç olarak karşımıza çıkmış ve bir kez daha devletlerin çocukları cinsel istismardan korumaya yönelik yükümlülüklerini görünür kılmıştır.

Çocuklara karşı işlenen cinsel suçlar, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 103, 104 ve 105'inci maddelerinde düzenlenmiştir. 2014 yılında çocuğun cinsel istismarı suçunu düzenleyen TCK'nın 103'üncü maddesinin cezasında artırım yoluna gidilmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu madde hakkında 12 Kasım 2015 ve 26 Mayıs 2016 tarihlerinde iki ayrı iptal kararı vererek, hükümdeki ceza miktarlarının ölçsüz ve orantısız olduğunu vurgulamıştır. TCK'nın 103'üncü maddesinde Kasım 2016'da yapılan değişikliklerle yasa bugünkü halini almıştır. Kamuoyundaki tartışmaların bir bölümü cezalara odaklanmışken, bu yargılamalar sırasında çocukların ikincil mağduriyetleri de görünür olmuştur.

İkincil mağduriyet, suç eyleminin doğrudan bir sonucu olarak değil, kurumların ve bireylerin tepkisi yoluyla gerçekleşen mağduriyeti ifade etmektedir. Failler ile suça maruz bırakılanlar arasında denge kurulmasındaki zorluklar, ceza adaleti sürecinde ikincil mağduriyeti meydana getirebilmektedir⁷. Türkiye'de ikincil mağduriyet kavramı, 2016 yılında 9 yaşındaki Y.'nin duruşma öncesi hayatını kaybetmesiyle simgeleşmiştir. Arkadaşının dedesi tarafından cinsel istismara maruz bırakıldığını ihbar eden Y, bu iddia sonrası açılan davada uzman eşliğinde dinlenmek üzere duruşmaya davet edilmiş ancak sanıkla duruşma salonunda karşı karşıya geleceği ve yüzleşeceği kaygısı ile kalp krizi geçirerek duruşmadan 2 gün önce yaşamını yitirmiştir⁸.

5 Çevrimiçi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-SecurityUnit-2015-2019-33632>

6 İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin 23 Nisan 2020 tarihli basın açıklaması, Diyarbakır Barosunun 2 Mayıs 2020 tarihli basın açıklaması, İzmir Barosu Çocuk Hakları Merkezi'nin 12 Mayıs 2020 tarihli Covid-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Durumu Raporu.

7 Walklate, Sandra, ed. Handbook of victims and victimology. Routledge, 2012.

8 Çevrimiçi: <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/minik-yagmur-tacizciyle-yuz-yuze-gelecek-diye-kalp-krizinden-olmustu-o-dava-sonuclandi-6167536/>

Cinsel istismar yargılamalarının, özen ve süratle yürütülmemesi gibi nedenlerle çocukların ikincil mağduriyetine neden olduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye aleyhine verdiği kararlara da yansımıştır.⁹ Cinsel istismara maruz kalan çocukların yaşadıkları hak ihlallerine ilişkin raporlama çalışmaları yapılmış, çocuğa yönelik şiddetin ve ikincil mağduriyetlerin önlenmesi için çözüm arayışlarına girilmiştir¹⁰.

Kamuoyunun baskısı ile çocukların adli sistemde tekrar mağduriyet yaşamamaları için 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda birtakım değişiklikler yapılmış, kimi yönetmelik ve genelgeler çıkarılmıştır. Raporda açıklayacağımız üzere bu hukuki metinlere rağmen çocuklara yönelik cinsel istismar dosyalarındaki adli uygulamalar ülke genelinde standart hale getirilememiştir.

UCİM, gönüllü avukatları aracılığıyla takip ettiği onlarca davada, çocukların ve ailelerinin, süreçle ve haklarıyla ilgili bilgilendirilmediğine, yaşadıklarını tekrar tekrar anlatmak zorunda kalmasına, adli görüşme odası ve çocuk izlem merkezlerinden her çocuğun faydalandırılmamasına, adliyelerde çocuklara özgülenen bekleme salonlarının olmamasına, duruşmanın saatinde yapılmaması nedeniyle çocukların kimi zaman sanık ve sanığın ailesi ile karşılaşarak saatlerce adliyede beklemesine, hakim ve savcılarının çocukların gelişimine uygun olmayan yönlendirici sorular sormasına, duruşmaların açık görülmesine, sivil toplum kuruluşlarının (STK) müdahillik taleplerinin reddedilmesine tanıklıklar etmiştir. UCİM'in adli alana ilişkin bu gözlemlerinin, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların yargılamalar sırasında karşılaştıkları sorunları ve hak ihlallerini görünür kılma amacıyla bir izleme çalışmasına dönüştürülmesine karar verilmiştir.

9 09.02.2021 tarihli 40591/11 başvuru numaralı N.Ç. / Türkiye kararı
10 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mağdur Hakları İnceleme Raporu, 24. Dönem 4. Yasama Yılı 2014. Çevrimiçi: https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_incelemeraporu.pdf TBMM Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 26. Dönem 2. Yasama Yılı, 3 Kasım 2016. Çevrimiçi: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3121>

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu alternatif rapora da konu olan izleme çalışması;

- 1 Türkiye’de yaşayan çocukların cinsel istismar eyleminden korunma hakkı kapsamında çocuk dostu adalet ilkelerine ilişkin ülke mevzuatının uluslararası standartlara göre değerlendirilmesi,
- 2 Yasa uygulayıcılarla uygulamada ortaya çıkan sorun alanlarının belirlenmesi,
- 3 Çocukların yaşadığı hak ihlallerinin görünür kılınması,
- 4 İlgili mevzuat ve uygulamadaki yansımalarının insan hakları standartlarına uygun hâle getirilmesine katkı sunulması amacıyla hazırlanmıştır.

Cinsel istismar suçlarında, çocuğa özgü usullerin gözetilmemesi; çocukların yaşadıkları mağduriyeti uygunsuz ortamlarda uzman olmayan kişilere defalarca anlatmalarına, örseleyici sorulara muhatap olmalarına, faille karşılaşmalarına, güvenliklerinin sağlanamamasına, mahremiyetlerinin ihlal edilmesine, destek mekanizmalarına erişememelerine ve yargılamanın uzun sürmesine neden olmaktadır. Çocuğun adli süreçte kendisini yeterince iyi ifade etme olanağı bulamaması, yeterli donanımda olmayan profesyonellerin elinde cezasızlık sonucunu da doğurabilmektedir. Alanda yapılan benzer izleme raporlarını¹¹ bu hususları doğruladığı görülmekle birlikte önceki çalışmaların genellikle cezasızlık olgusu üzerine yoğunlaştığı görülmüştür¹². Çocukların cinsel istismardan korunmasında devletin tek yükümlülüğü faileri cezalandırmak değildir; suça maruz bırakılan çocuklar için uygulanan tedbirler, failer için oluşturulan müdahale programları, ceza yargılaması sırasında uygulanan maddi hukuk ve usul hükümlerinin çocuğa duyarlı olması gerekmektedir. Ayrıca önceki çalışmaların 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 236’ncı maddesinde Ekim 2019’da yapılan mağdurun dinlenmesi usulüne ilişkin değişikliklerinden, Adalet Bakanlığı’nın 176 Sayılı Genelgesi’nden ve Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair 10.06.2020 tarihli 63 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nden önce olması, yeni yasa ve uygulamaların çocukların hayatına nasıl yansdığı gösteren bir izleme çalışması yapılmasının önemini ortaya koymuştur. Etkiniz AB Programı Desteği ile UCİM tarafından yapılan raporlamada, bu önemli yasal düzenlemeler izlenerek, uygulamadan kaynaklanan sorunlar analiz edilmiştir.

İzleme çalışmasının verileri, 2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasında Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çanakkale, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Van, Yalova illerinde takip edilen 92 davaya ve 2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasındaki çocuk istismarına yönelik medya takibine dayanmaktadır.

¹¹ Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı tarafından 2015 yılında hazırlanan Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu, Çevrimiçi: <http://www.cocukhaklariizleme.org/cacav-cocuk-adalet-sistemi-sorun-tespit-raporu>

¹² Ayrıntılı bilgi için: Av. Candan Dumrul ve Av. Huriye Karabacak Danacı tarafından İnsan Hakları Ortak Platformu’nun (İHOP) “Cezasızlıkla Mücadele Programı” kapsamında 2015 yılında hazırlanan “Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Sorunu Raporu; Av. Şahin Antakyalıoğlu, Av. Dilek Kumcu ve Av. Sezgi Korkmaz tarafından, İHOP “Cezasızlıktan Hesap Verebilirliğe: Sivil Toplum Örgütlerinin İzleme ve Müdahale Kapasitelerinin Geliştirilmesi Projesi kapsamında 2014 yılında hazırlanan Çocuklara Yönelik Cinsel İstismarda Cezasızlık Raporu.

Dava izleme çalışmasının hazırlık ayağında UCİM adına bu davaları izleyen avukatlara gizlilik taahhütnamesi imzalatılmış, mağdur ailelerden dava bilgilerinin kullanılabilmesi adına yazılı onamları alınmış ve verilerin sistematik bir şekilde toplanıp analiz edilebilmesi için veri toplama formu hazırlanmıştır. Bu veriler istatistiksel açıdan değerlendirilmek üzere gizlilik taahhütnamesini imzalamış istatistik uzmanınca toplanmıştır. Medya takip ajansından günlük aktarılan veriler izleme çalışmasında belirlenen kriterlere göre toplanmaya ve listelenmeye başlanmıştır. İzleme sonucunda elde edilen bulgular, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) ile Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) esas alınarak analiz edilmiştir. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik hak ihlallerini bütünlüklü bir şekilde ortaya koyabilmek adına masa başı araştırması yapılmış, erişilemeyen verilere ulaşmak için de ilgili kurumlara bilgi edinme başvuruları yöneltilmiştir.

İzlenen davaların belli bir takvim dönemini ele alması, uzun süren yargılamaların tüm aşamalarını kapsayan sonuçlara erişmemizi engellemiştir. Bununla birlikte, dava takiplerinden elde edilen verilerin, yalnızca UCİM'e ulaşmış ve ihbarda bulunmuş çocukların dosyalarından oluşması bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmış, bu durumu bertaraf etmek için takip edilen dava sayısı artırılmıştır. İzlenen davalarda, yabancı, özel gereksinimli, LGBTI+, göçmen, koruma kurumlarında bulunan ve engelli çocukların sayısının az olması da araştırmanın başka bir kısıtıdır. Yine, izlenen tüm davalarda UCİM'in mağdur çocukların yanında müdahil ya da vekil sıfatı ile yer alması, çocuğun yüksek yararına hizmet edecek taleplerin adli ve idari birimlere sunulmasını sağlamış, bu da raporun etkili hukuki yardım alan çocukların yaşadıklarını ortaya koymasına yol açmıştır. Başka bir deyişle, izleme sonuçlarını değerlendirirken, bu tür bir hukuki yardımdan faydalanamayan çocukların daha ağır hak ihlallerine maruz kalabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Çocukların cinsel istismardan korunmasına ilişkin devletin geniş yükümlülükleri nedeniyle bu çalışmada özellikle koruyucu tedbirler, mağdurlara yardım ve soruşturma, kovuşturma ve usul hukukuna yoğunlaşmış ve adli sisteme odaklanılmıştır. Bu rapor, BMÇH'nin Türkiye hakkındaki son sonuç gözlemleri ile Türkiye tarafından Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne (BMÇHK) 2019 yılında sunulan 4. ve 5. Birleştirilmiş Son Periyodik Rapor gözetilerek hazırlanmıştır.

İzleme Bulguları

Önleyici Tedbirlerin Önemi

İzleme çalışmamız, her ne kadar adli süreçlere yansıyan cinsel istismar davalarını ele alsada çalışmamız kapsamında tespit edilen hak ihlallerini ortadan kaldırmak için öncelikle çocukların şiddetten korunmasına ilişkin önleyici tedbirlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bu bakış açısıyla, BMÇHS'nin 19'uncu maddesi, çocukların her türlü istismar ya da kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel önlemlerin alınması gerekliliğini vurgulayarak başlamaktadır. Komite, çocuklara yönelik her türlü şiddetin önlenilebileceğini kabul etmekte ve şiddeti önlemenin çocukların insan olarak saygınlıklarına, fiziksel ve psikolojik dokunulmazlıklarına ilişkin temel haklarının güvence altına alınması ve geliştirilmesi, Sözleşme'de yer alan diğer tüm hakların yaşama geçirilmesi açısından temel önemde olduğunu belirtmektedir¹³.

Lanzarote Sözleşmesi de 4. maddesi ile Devletlerin, çocukların her türlü cinsel suistimalini ve cinsel istismarını önleyecek ve çocukları koruyacak gerekli yasal ve diğer tedbirleri almakla yükümlü olduğunu düzenlemektedir. Buna göre, kamu idaresi, çocuklarla temas halinde çalışan bireylerin işe alınması, eğitilmesi ve farkındalığının artırılması konularında gerekli yasal ve uygulamaya dönük tedbirleri almalı; çocuklara yönelik eğitim, müdahale programları, kamuya yönelik

¹³ BMÇHK'nın 13 Numaralı Genel Yorumu, önleme için yasal, idari, sosyal ve eğitim alanında alınacak önlemleri listelemiştir.

tedbirleri hayata geçirmeli ve bu süreçlere çocukların, özel sektörün, medyanın ve sivil toplumun katılımını sağlamalıdır.

Çocukların mağdur olmadan içinde buldukları risk faktörlerinin tespit edilerek ihtiyaç duyduğu koruyucu ve önleyici müdahalelerin zamanında ve yeterli düzeyde verilmesini sağlayan bir sistemin oluşturulması amacıyla hazırlanan 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda, çocuk refahı odaklı bütünsel bir çocuk politikasının olmamasının, çocuklara yönelik hizmetlerin planlanması ve sunulmasında temel sorun olduğu vurgulanmıştır¹⁴. Ruh sağlığı ve genç sağlığına ilişkin program ve hizmetlerdeki sınırlılık, okullarda cinsel sağlığa yönelik yeterli önleme ve bilgilendirme programlarının bulunmaması, erken çocukluk döneminde çocukların izlenmesi için sistematik bir programın olmaması, adolesan evlilikleri ve genç gebelikler, çocuk sağlığını tehdit eden başlıca sorunlar olarak görülmüştür. Bu kapsamda, eylem belgesinde sağlık hizmetlerini geliştirmek amacı altında anne-çocuk sağlığını korumaya yönelik hizmetlerin geliştirilmesi hedeflenmiş ve eğitim kurumlarında uygulanmak üzere önleyici ve bilgilendirici cinsel sağlık eğitim programları geliştirileceği ve yaygınlaştırılacağı belirtilmiştir. Aileye ve Çocuğa Yönelik Destek ve Özel Koruma Hizmetlerini Geliştirmek başlığı altında, çocuk ihmal ve istismarını önlemeye yönelik etkin tedbirlerin alınması hedefi altında çocuk ihmal ve istismarını önlemeye yönelik bilinçlendirici kamuoyuna yönelik kampanyalar, konferanslar, toplantılar düzenleneceği, kamu spotları, görsel ve yazılı materyaller hazırlanacağı, çocukların riskli ve tehlikeli durumlardan nasıl korunacakları ve ailelerin bu konuda neler yapmaları gerektiğine dair çocuklara ve ailelere yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılacağı belirtilmiştir.

Ulusal eylem planında yer alan bu hedeflerin ne doğrultuda gerçekleştirildiğine bakıldığında ise BMÇHK'ya sunulan Birleştirilmiş 4. Ve 5. Periyodik raporda, çocuk haklarının Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen konferans, panel ve seminer gibi sosyal faaliyetlerin yanı sıra vaaz ve hutbelere dâhil edildiği, din görevlilerin eğitimine eklendiği, Aile Okulu Projesi kapsamında seminerler düzenlendiği ve uzman eğitimciler tarafından aile, ilişkiler ve iletişim konularında detaylı bilgiler verildiği belirtilmiştir. 2012 yılından bugüne 2.111 personelin aile okulu seminerlerine katıldığı, vaaz ve hutbeler verildiği, 543 dinî sosyal faaliyet düzenlendiği açıklanmıştır.

¹⁴ Çevrimiçi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf>

Son periyodik rapordaki bilgiler, önleyici tedbirlere ilişkin faaliyetlerin çocuk nüfusu dikkate alındığında oldukça sınırlı kaldığını, yeterince yaygınlaşmadığını, belirli bir kesime hitap ettiğini bu nedenle de kapsayıcı olamadığını göstermektedir. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile amaçlanan hedeflere ulaşılamamış, planlanan faaliyetler hayata geçirilememiş, Lanzarote Sözleşmesi ve BMÇHS'de yer alan önleyici tedbirlere ilişkin yükümlülükler yerine getirilememiştir. Çocuk haklarına ilişkin 2018-2023 ulusal eylem planının hazırlıklarının tamamlandığı ifade edilse de bu belge de hala kamuoyuna açıklanmamıştır¹⁵.

Çocuğun cinsel istismarının önlenabilir olduğu dikkate alınarak, Lanzarote Sözleşmesi ve BMÇHK'nın 13 Numaralı Genel Yorumda yer alan yükümlülükler yerine getirilmelidir. Bunun için eylem planlarının faaliyetleri net ve denetlenebilir şekilde planlanmalı, zaman sınırı olmalı, görev tanımları, yetki ve sorumluluklar açık bir şekilde düzenlenmeli, bu planlara çocukların, özel sektörün, sivil toplumun ve medyanın da katılımı sağlanmalıdır.

Kurumlar Arası Koordinasyon

Çocukların cinsel suistimale ve cinsel istismara karşı korunması ve bunlarla mücadelede sorumlu eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, kolluk ve yargı gibi farklı birimler arasında ulusal veya yerel düzeyde koordinasyon sağlamaya yönelik gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. BMÇHK, sonuç gözlemlerinde, Türkiye'de çocuk haklarıyla ilgili Bakanlıklar ve kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliğinin giderilmesini önermiştir. Türkiye tarafından sunulan son periyodik raporda ise çocuk hakları ile ilgili çalışmaların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinasyonunda olduğu belirtilmiştir.

Çocukların cinsel istismar suçu sonrasında maruz kaldıkları adli uygulamalar, Adalet Bakanlığı'nın görev alanına girmektedir. Bununla birlikte, görülmekte olan davalara 6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284 Sayılı Kanun) uyarınca Aile Bakanlığı müdahil olarak katılabilmektedir. Çocuklarla ilgili işlemlerin yürütüldüğü Çocuk İzlem Merkezleri Sağlık Bakanlığına bağlıdır. Belirtilen Bakanlıklar dışında, Çocuk Koruma Kanunu uyarınca verilen koruyucu destekleyici tedbirlerin türüne bağlı olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve yerel yönetimler görev alabilmektedir.

¹⁵ Çevrimiçi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-bakani-kaya-ulusal-cocuk-stratejisi-belgesi-hazirliklari-tamam/1135296>

Çocukların cinsel istismarı ile mücadelede yukarıda anılan kurumların koordinasyonunda yaşanan aksaklıklar, çocukların hayatlarına olumsuz şekilde yansımakta; uygun hizmetlerin sağlanması, devamlılığı ve takibi konusunda sorun çıkarmaktadır. Tüm birimlerin eşgüdümü hareket edememesi, çocukların ve ailelerin yaşadıklarını birden çok kez anlatmalarına, bürokratik süreçlerde zaman kaybetmelerine ve karmaşık prosedürler hakkında bilgi ve görüş sahibi olamamalarına yol açmaktadır. 2013-2017 ulusal eylem planında, çocuk koruma hizmetlerinde kurumlar arası koordinasyonun sağlanabilmesi için Kanun uyarınca il/ilçe koordinasyonları oluşturulduğu ancak uygun bir alt yapının ve multidisipliner bir birimin bulunmaması, kurumlar arası bilgilerin takip edilmesini sağlayan bir veri sisteminin olmaması ve ilgili kurumlara yeterli ve dengeli ödenek sağlanmaması gibi nedenlerle etkili bir çalışma yapılamadığı açıklanmıştır.

Koordinasyon, çocuklara yönelik hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesi ve raporda da yer verilen hak ihlallerinin giderilmesi açısından özel bir önem taşımaktadır. BMÇHK'nın önerisi dikkate alınarak kurumlar arası koordinasyon eksikliği giderilmeli, cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik adli işlemler ile önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin hayata geçirilmesi bakımından kurumların eşgüdümünde hareket etmesini sağlayacak yasal ve yapısal adımlar atılmalıdır.

Cinsel İstismara Yönelik Veri Toplama

Kurumlar arası koordinasyon sağlanmasının önemli ayaklarından biri de yetkili kurumların kullanımına açık olan ulusal bir veri tabanının oluşturulmasıdır. Lanzarote Sözleşmesine göre, devletler, kişisel veri korumaya gereken saygının gösterilmesi kaydıyla, çocukların cinsel suistimali ve cinsel istismarı olgusunun gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla, sivil toplumla işbirliği içinde, ulusal veya yerel düzeylerde veri toplama mekanizmaları veya merkezleri kurulması veya belirlenmesi için; gerekli yasal veya diğer tedbirleri almalıdır (Madde 10/2). BMÇHK Türkiye'ye çocuklarla ilgili verilerin yetersizliğinden ve çocukların haklardan eşit faydalanmalarını izleyebilmek için ayrıştırmış verilerin eksikliğinden kaygı duyduğunu belirtmiş; düzenli ve güncel veri sağlayacak, çocuk haklarının durumunu analiz etmeye elverişli kapsamlı veri toplama sistemi oluşturmasını önermiştir.

Türkiye'de çocuk istismarına ilişkin ulusal bir veri tabanı yoktur. Çocuk istismarına ilişkin yalnızca Adli İstatistik ve Türkiye İstatistik Kurumu verileri açıklanmaktadır. Raporun giriş kısmında bahsedilen bu veriler, Komite'nin tavsiye ettiği yeterlilikte değildir. Anılan bu istatistikler, illere göre karar sayıları ve karar türleri dışında mağdur

çocuklara ilişkin verileri göstermemektedir; engelli, göçmen, kız-oğlan çocuk, kent-taşra, vb. farklılıkları olan çocuklara ilişkin ayrıştırılmış verileri sunmamakta, istismar suçlarına ilişkin şüpheli ve sanıkların demografik özelliklerine ilişkin bilgileri de açıklamamaktadır.

Çocuk istismarı ile mücadelede risklerin görünür kılınmasını, sorunların tespit edilerek daha hızlı harekete geçilmesini ve etkili politikalar geliştirilebilmesini sağlamak üzere çocuk istismarına ilişkin ayrıştırılmış verilerin toplanması ve ulusal bir veri tabanı kurulması gerekmektedir.

Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Çocuklara Yönelik Koruyucu Tedbirler ve Yardım

Lanzarote Sözleşmesine göre, devletler mağdurlara ve ailelerine etkili sosyal programlar oluşturmalı ve çeşitli disiplinleri içeren yapıları kurmalıdır (Madde 11). Her ne kadar bu yükümlülüğün etkili bir şekilde hayata geçirilebilmesi için öncelikle cinsel istismara maruz kalan çocukların içinde bulunduğu koşulların ortaya konulması gerekmektedir de yukarıda aktarıldığı üzere Türkiye'deki veri eksikliği ihtiyaç duyulan hizmetlerin analizini zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda izleme çalışmamız sırasında çocukların cinsiyet, yaş, istismarın meydana geldiği yer, istismarın süresi ve çocukların cinsel istismarı açıklama davranışlarına ilişkin veriler toplanmıştır.

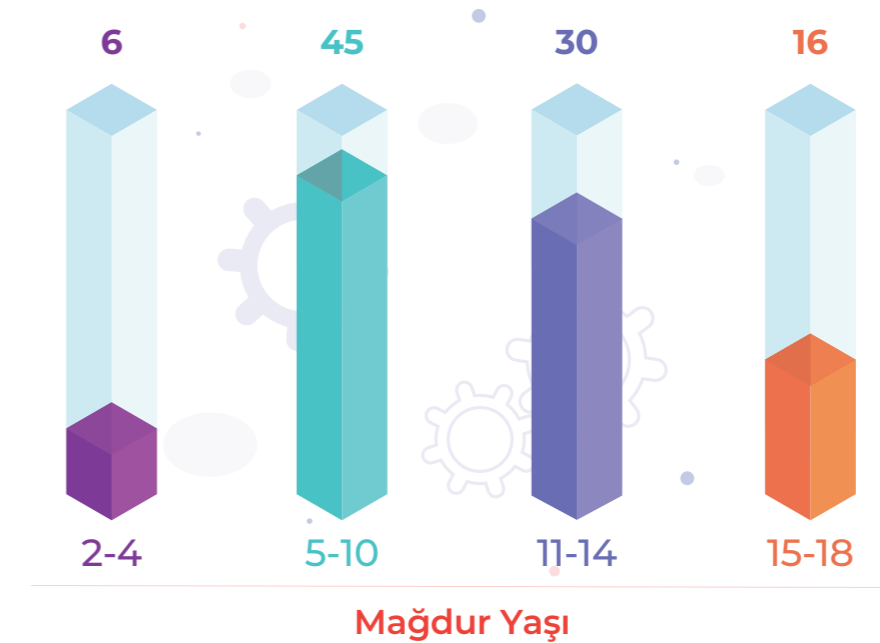
Cinsel istismar suçuna ilişkin izlediğimiz davalarda, suçtan zarar gören konumundaki 105 çocuğun 81'inin (%77) kız çocuğu olduğu görülmüş; oğlan çocuklarının oranının kız çocuklarına kıyasla çok az olması dikkat çekmiştir. Akademik araştırmalar, kadınların %20'sinin, erkeklerin ise %5-10'unun çocukken cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir¹⁶ ancak damgalanma korkusu, erkekliğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri vb. nedenler, oğlan çocuklarının ve ailelerinin ihbarda bulunma ve yardım isteme olasılıklarını düşürmektedir¹⁷. Cinsel istismara ilişkin literatürde de oğlan çocukları ile ilgili araştırmaların geride kalması, erkek cinsel

16 Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan *Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik bir Kılavuz*, 2006.

17 Şahika Yüksel ve Suzan Saner tarafından yayına hazırlanan *Çocuk Cinsel İstismarı ve Zor Açığa Çıkması Bilgilendirme Dosyası*. Çevrimiçi: https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/219201618057-CocukCinsel_Istismar_bilgilendirme_dosyasi.pdf

istismarının farkındalığının eksikliğine yol açmıştır¹⁸. İzleme çalışmamız sırasında, adli sistemdeki cinsel istismar yargılamalarında oğlan çocuklarının görünür olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle önleyici tedbirler, bildirim, psiko-sosyal destek ve diğer koruyucu tedbirler bakımından ciddiyle ele alınmalı, oğlan çocuklarını da kapsayacak politikaların geliştirilmesine önem verilmelidir.

İzlenen davalarda davaya konu edilen istismar anındaki yaşları belirlenebilen 97 çocuğun dağılımına bakıldığında cinsel istismara maruz bırakılma yaşının 2'ye kadar indiği görülmektedir. 5 yaş altında cinsel istismara maruz bırakılmış çocukların tamamında istismarların tümü ev ortamında, yakın aile bireyi tarafından gerçekleştirilmiştir. Çocukların yaşı arttıkça, cinsel istismara maruz kaldıkları mekanlar çeşitlenmektedir.

Tablo: İzlenen davalarda cinsel istismara maruz kalma yaşı

18 Hıdır, Melis ve Kılınc, Fatme Elif. *Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi*. Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi 1.1 (2020): 23-40. Çevrimiçi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1201332>

Çocukların yarıya yakını (%46,3) oluşturan 5-10 yaş grubundaki okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocuklar; evlerinde, eğitim gördükleri kurumlarda, sokakta, komşu evlerde ve alışveriş ortamlarında istismara maruz bırakılmışlardır. Çocukların hiç tanımadıkları yabancı istismarcı oranı sadece %4'tür.

Tüm veriler bir arada değerlendirildiğinde, cinsel istismarın en çok ev, araba, sokak, ormanlık alan gibi yerlerde gerçekleştiği görülmüştür.

Çocukların çok erken yaştan itibaren en yakınları tarafından istismara maruz bırakılması, önleyici tedbirlerin, takip sisteminin ve koruyucu müdahalelerin önemini ortaya koymaktadır. Bu yükümlülükleri ön plana çıkaran bir diğer gerçek, çocukların istismarı anlatamama gerekçelerinde saklıdır:

İzleme çalışmamız sırasında takip ettiğimiz davalarda

- Çocukların %45'i istismar öncesi veya sonrasında tehdit edildiğini bildirmiştir. Şantaj maruz kalan, korkutulan, tehdit edilen çocukların, istismarı bildiremedikleri gibi suç tekrarı yaşadıkları anlaşılmıştır.
- Aile içi cinsel şiddete maruz kalan çocuklar kendilerine inanılmayacağı ve suçlanacağı endişesini taşıdıklarını aktarmışlardır. Ailelerinin dağılmasından duydukları kaygı da çocukların susmasına neden olmuştur.
- 2-4 yaş grubu çocuklar, gelişimlerinin erken aşamalarında olmaları nedeniyle maruz kaldıkları eylemi cinsel istismar olarak tanımlayamamış ve adli süreçte konuşamamıştır.
- Yaşadıklarını hemen ihbar edebilen yalnızca 4 çocuk olduğu tespit edilmiştir.
- Çocukların %35'inin yaşadığı istismarın bildirilmesinde yaşanan gecikme davada tartışılmamış ve aydınlatılamamıştır.

Dava takipleri sırasında tespit ettiğimiz bu bulgular, çocukların cinsel istismarına ilişkin literatürle de uyumludur zira cinsel istismara maruz kalan çocukların çok azının bunu açıklayabildiği, çocukların utanmaları, dışlanma ve damgalanma korkuları, tehdit edilmeleri, aile birliğinin bozulmasından kaygılanmaları, suçluluk duymaları gibi nedenlerin istismar olayının bildirilmemesine neden olduğu bilinmektedir¹⁹.

İzlediğimiz davalarda istismara maruz kalma süresini bildiren çocuklara bakıldığında, %52'sinin sistematik olarak yıllarca mağduriyet yaşadığı ortaya çıkmıştır.

¹⁹ Polat, Oğuz. *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar*. Seçkin Yayıncılık, 2007.

Görüldüğü üzere, her yaş grubundan çocuklar en yakınlarının istismarına uğrayabilmekte ancak yaşananların adli sürece yansıtılmasında büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Çocukların cinsel istismardan korunabilmeleri için önleyici tedbirlerle birlikte bildirim mekanizmalarına, erişilebilir ve özgülenmiş yardım hatlarına, fiziksel ve psiko-sosyal yardıma ve koruyucu tedbirlere ihtiyaç duydukları açıktır.

Çocuğun Cinsel İstismarında Bildirimden Kaynaklanan Sorunlar

BMÇHS ve Lanzarote Sözleşmesi çocuklarla birlikte çalışan profesyonellerin çocuğa yönelik istismar olayların, şüphesini ve riskini bildirilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını düzenlemiş, bildirimlerin doğru ve iyi niyetli olması halinde, bildirmiyi teşvik edecek, rapor hazırlayan profesyonelleri koruyacak yasal ve usuli güvencelerin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu işlemlerde, çocukların görüşlerinin ifade edilmesi ve dikkate alınması da gerekmektedir.

TCK'da suç bildirim yükümlülüğü 278, 279, 280 maddeleri ile düzenlenmektedir. Çocuk Koruma Kanunu madde 6 uyarınca da adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile Bakanlığına bildirmekle yükümlüdür.

İzlediğimiz davalarda, çocukların yalnızca %7'sinin maruz kaldığı istismarı kendisinin ihbarda bulunduğu tespit edilmiştir. Çocukların doğrudan yaptıkları başvuruların sayısının azlığı dikkat çekicidir ve bildirim mekanizmalarına erişimlerdeki güçlüğü kanıtlar niteliktedir.

Çocuklar hakkında ihbarda bulunanların %54'ünün öz anne olduğu belirlenmiştir. Babaların ihbar etme davranışı tüm ihbarların %14'ünü oluşturmakta ve genellikle failerin üvey baba ya da annenin partneri olması halinde öne çıkmaktadır. Bildirim yükümlülüğünün neden ebeveynlerden annenin üzerinde kaldığı derinlemesine araştırılmalıdır.

Davalardaki çocukların yüzde %95'i okul çağında olmasına rağmen öğretmen ve rehberlik servisi ihbar sayısının azlığı dikkate çekmiş, yalnızca 4 öğretmenin bildirimde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu dosyalarda bildirimde bulunan komşu, akraba ve çocuğu tanımayan yabancı kişilerden dahi daha az olan bir sayıdır. Sağlık çalışanlarının bildirimde bulunduğu bir dosyaya rastlanmamıştır.

Öğretmen ihbarlarının sayıca azlığının pek çok nedenden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Olası tehdit ve kaygılar ile baş edilmeye zorlanması, çocuğun beyanına itibar edilmemesi, okul yönetiminden destek alınamaması, istismara uğrayan çocukların ikincil travmalardan korunmak istenmesi bu nedenlerin başında gelmektedir²⁰. Öğretmenlerin, çocuklarla istismara ilişkin sinyalleri fark edebilecek

20 Eren Gümüş, Aynur. Okul Psikolojik Danışmanlarının Cinsel İstismarı Bildirim Yükümlüğüne İlişkin Çekinceli Yaklaşımı. Okul Psikolojik Danışmanı E-bülteni 2015: 5, 11-14.

yakınlıkta bir ilişki kuramamaları da etkili olmaktadır. Bildirim yükümlüğünün özellikle küçük yerlerde görev yapan öğretmen, hekim gibi kamu görevlilerinin tehdit ve baskıya maruz kalması gibi nedenlerle de gerçekleştirilemeyeceği de göz ardı edilmemelidir. Eğitimcilerin, cinsel istismar ile ilgili yetersiz eğitim almasının ve bildirim yükümlülüğüyle ilgili eksik bilgiye sahip olmasının bildirim davranışı konusunda belirleyici olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır²¹.

Çocuk ihmal ve istismarında bildirim yükümlülüğüne sahip olan sağlık çalışanlarının %22.3'ünün bildirimde bulunmadığını ortaya koyan bir araştırmada da, sağlık çalışanlarının vakanın istismar vakası olduğu konusunda tereddüt etme, aileden çekinme, bildirim yükümlülüğü konusunda yeterince bilgiye sahip olmama gibi nedenlerle bildirimde bulunmadıkları, izleyecekleri usul ve yasal düzenlemeler konusuna yeterince hakim olmadıkları saptanmıştır²².

Komiteye sunulan periyodik raporda, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından cinsel istismar mağduru çocukla ilgili temel yaklaşımlar ve konuyla ilgili yasal yükümlülüklerin açıklandığı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Kılavuzunun hazırlandığı, rehberlik öğretmenleri tarafından düzenli olarak psikolojik rehberlik hakkında çocuklar ve aileler ile çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir. Ancak yapılan bu çalışmalar, çocuk cinsel istismarı ile mücadele etmek adına önemli olmakla birlikte izleme çalışmamız ile tespit ettiğimiz bildirim yükümlülüğü sorunlarını aşabilmek için yeterli değildir. Çocuklarla çalışan tüm mesleklerin lisans eğitimlerinde istismar ve bildirim ile ilgili dersler olmalı, bu bilgiler hizmet içi eğitimlerde de verilmeye devam edilmelidir. Başta öğretmenler ve sağlık çalışanlarının bildirim sonrasında güvenliklerini koruyabilecek önlemler alınmalı, istismarı fark eden profesyonellerin hiçbir kaygı duymadan adli birimleri harekete geçirebilecek güvencelere sahip olması sağlanmalıdır.

21 Aksel, Eda Şeyda ve Yılmaz İrmak, Türkan. Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. Ege Eğitim Dergisi 16.2 (2015): 373-391. Çevrimiçi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/714540>; Yaşar, Münver Can., Ünsal Kaya, Ümit., ve Hamiden Karaca, Nezahat. Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Cinsel İstismarının Bildirimine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi 10.2 (2021): 715-737. Çevrimiçi: <http://cije.cumhuriyet.edu.tr/tr/download/article-file/1153413>; YAŞAR, Münver, and Betül Şenol. "Öğretmen adaylarının çocuğa yönelik cinsel istismar tutumlarının incelenmesi." Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal (2015). Çevrimiçi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/88860>

22 ekin, Hasan Hüseyin., ve Kaya Kılıç, Ayten. Sağlık Çalışanlarının Çocuk İhmal ve İstismar Vakaları ile Karşılaşma Durumları, Bildirim Yükümlülükleri ve Eğitim Gereksinimleri. STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 29.2 (2020): 85-94 Çevrimiçi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1047571>

Yardım Hatları

Lanzarote Sözleşmesine göre devletler, gizlilik ilkesine sadık kalarak, arayanlara bilgi vermek üzere, telefon veya internet yardım hatları gibi bilgilendirme hizmetlerinin kurulmasını teşvik etmek ve desteklemek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri almalıdır (Madde 13). Komite 13 Numaralı Genel Yorumunda, tüm Taraf Devletlere, çocuklara yönelik şiddet olaylarının bildirilebilmesi için çocukların, temsilcilerinin ve diğerlerinin başvurabilecekleri 24 saat hizmet veren, ücretsiz, güvenli, kamuoyunca iyi bilinen, özel ve erişimi mümkün acil yardım hatları ve diğer destek mekanizmaları geliştirmelerini tavsiye etmektedir. Türkiye, periyodik raporunda çocuklara yönelik sosyal yardım hatları başlığı altında ALO 183 hakkında bilgi vermiştir.

İzleme çalışmamız sırasında çocukların olayı anlattığı/öğrenen kişinin istismara ilişkin bildirimini doğrudan kolluk kuvvetlerine yaptığı görülmüştür. Takip edilen davalarda, Alo 183'e bilgi almak ya da ihbarda bulunmak amacıyla ulaşan bir çocuk, aile bireyi ya da kamu personeli ile karşılaşmamıştır. Zamanlaması belirtilen ihbarların %20'sinin de aradan uzun zaman geçtikten sonra yapıldığı tespit edilmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ilan edilen bilgiye göre, 7 gün 24 saat çalışma esasına göre hizmet veren Alo 183 Sosyal Destek Hattı aracılığı ile aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ile gaziler ve gazi yakınlarına yönelik hizmetlere ilişkin çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmaktadır 23. Görüldüğü üzere, Lanzarote Sözleşmesi'nin ve BMÇHS'nin işaret ettiği yeterlilikte bir yardım hattı bulunmamaktadır.

Cinsel istismara maruz kalan çocukların gereksinimlerine özgülenen, uzman personelin görev yaptığı, bilgilendirme ve acil destek hizmetleri veren bir telefon ve internet yardım hattının açılması; bu hatta çocukların erişim sağlayabilmesi için de tanıtım çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Fiziksel ve Psikososyal İyileşmeye Yardım İçin Tedbirler

Lanzarote Sözleşmesine göre devlet, suça maruz kalan çocukların kısa ve uzun vadede fiziksel ve psiko-sosyal iyileşmelerine yardımcı olmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri almalı, çocuğun görüş, ihtiyaç ve kaygılarını gereken biçimde

göz önünde tutmalıdır (Madde 14). Türkiye'de de 6284 Sayılı Kanun, Çocuk Koruma Kanunu ve 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde çocuklara yönelik tedbirler sıralanmıştır.

Açıklanan yükümlülük gereği, cinsel istismara maruz kalmaları nedeniyle dosyaya taraf olan çocukların, fiziksel ve psiko-sosyal iyileşmeleri için destek alıp almadıkları da raporlama çalışmamız kapsamında izlenmiştir. Ancak takip edilen davalarda, 105 çocuğun yalnızca 68'inin destek alıp almadığı bilgisinin ulaşılabildiği anlaşılmıştır. Bu durum, yargılamayı yapan mahkemelerin salt ceza yargılamasına odaklanarak çocuklara yönelik destek mekanizmalarına yönelik bir değerlendirme yapmadıklarını, çocukların bu konudaki görüş, gereksinim ve duygusal durumlarını göz önünde tutmadıklarını ortaya koymuştur. Yine Çocuk Koruma Kanunu Madde 6'ya göre adli merciler korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirmekle yükümlüken bu bildirim yapıldığı bir mahkemeye rastlanılmamıştır.

İzlenen davalarda, destek durumu bilinen 68 çocuğun %57'sinin istismar sonrası psiko-sosyal destek aldığı, %43'ünün ise herhangi bir yardım almadığı belirlenmiştir. Çocukların yanı sıra ailelerinin de psiko-sosyal yardım almaları Lanzarote Sözleşmesinden doğan bir yükümlülükken, izlenen davalarda çocuklardan hiçbirinin yakın aile bireyine bu tür bir destek verilmediği anlaşılmıştır.

10.06.2020'de yürürlüğe giren 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 30.04.2021 tarihinde yürürlüğe giren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliğine göre suçtan daha fazla etkilenen ve desteğe ihtiyaç duyan mağdurlar ile çocuklar için bireysel değerlendirme yapılabilmektedir. Çocukların adli süreçte ikincil örselenmelerden korunması, ihtiyaçlarının ve sunulacak hizmetlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bireysel değerlendirme sonucunda, kırılğan gruba girdiği tespit edilen ve tedavi veya rehabilitasyona ihtiyaç duyan çocuklar adli destek görevlisi aracılığıyla ilgili birimlere yönlendirilebilmekte ayrıca haklarında vaka yönetimi de uygulanabilmektedir. Destek hizmetlerine ulaşabilmesi için mağduru ilgili kurumlara yönlendirmek ve sonucunu takip etmek, psiko-sosyal destek süreci hakkında bilgi vermek vaka yönetiminde adli destek görevlisinin sorumlulukları arasında sayılmıştır.

Yönetmelikte, bireysel değerlendirmenin, bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti almak üzere müdürlüğe başvuran veya yönlendirilen mağdurlar hakkında yapılacağı belirtilmektedir. İzleme çalışmamız sırasında ise 105 çocuğun hiçbirinde

23 Çevrimiçi: <https://www.aile.gov.tr/ss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/alo-183-sosyal-destek/>

bireysel değerlendirme yapılmamış ve vaka yönetimi uygulanmamıştır. Bu husus, çocukların ilgili hizmetlere yönelik bilgilendirme ve yönlendirilme çalışmalarında bir eksiklik olduğunu göstermektedir.

2013-2017 Çocuk Hakları Ulusal Eylem Planında cinsel istismara maruz kalan çocukların ve ailelerinin zararının gerek psiko-sosyal gerekse diğer açılardan tazmin edilmesi; adli süreç sonrası uzun süreli rehabilitasyonlarının ve toplumla sağlıklı bir şekilde entegrasyonlarının sağlanması amacıyla verilen hizmetlerin geliştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Çocuk ve ailesinin adli süreçten sonra takibi ve uzun süreli rehabilitasyon hizmetlerinin Şiddeti Önleme Merkezleri ya da Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından verilebileceği ya da Çocuk İzlem Merkezleri ile koordineli çalışan, yalnızca ücretsiz rehabilitasyon ve sağlık hizmeti sunan yeni bir hizmet modelinin oluşturulabileceği değerlendirilmiş ancak bu hususta belirtilen kuruluşların görev ve yetkileri arasında kesin bir düzenleme bulunmadığı belirtilmiştir. Eylem planında, bu konunun yasal ve idari açıdan açıklığa kavuşmasının, şiddet mağdurlarına verilen hizmetlerin verimliliği açısından büyük önem taşıdığına dikkat çekilmiştir.

Açıklananlar bir bütün olarak nitelendirildiğinde, cinsel istismara maruz kalmış çocuklara yönelik psiko-sosyal hizmetlerde yasadan ve uygulamadan kaynaklanan sorunların olduğu görülmektedir. Çocukların tekrarlayan mağduriyetler yaşamamaları için cinsel istismara maruz bırakılan her çocuğa bireysel değerlendirme ve vaka yönetimi hizmet modelini uygulayabilecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Çocukların adli sürece girdikleri ilk andan itibaren ilgili psiko-sosyal yardımlara erişebilmeleri için bu hizmetlerin tanıtılması, çocuklara sunulması ve denetiminin yapılarak hizmetin niteliğine ilişkin verilerin açıklanması gerekmektedir. Adli destek ve mağdur hizmetleri çalışmaları ile eşgüdümlü olarak 6284 Sayılı Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tedbirler de hayata geçirilebilmelidir.

Faillerin Uzaklaştırılması

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre çocuğa bakan ebeveyn veya şahısların çocuğun cinsel suistimali veya cinsel istismarında yer alması halinde, olaya neden olan şahsın uzaklaştırılması ve mağduru aile ortamından uzaklaştırılmasına ilişkin tedbirler, çocuğun yüksek menfaatlerine uygun olarak belirlenecektir (Madde 14/3-4). Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı

Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca uzaklaştırma ve benzeri tedbirlerin alınması, Çocuk Koruma Kanuna göre de çocuğun bakım altına alınabilmesi mümkündür.

İzlenen davalarda, çocukların maruz kaldığı cinsel istismar suçundan yargılanan sanıkların çocuklar ile yakınlığı incelendiğinde sanıkların anne, baba, dede, dayı, amca gibi aile bireyleri ile komşu, öğretmen aile dostu ya da annenin partneri gibi çocuğun yakın çevresindeki kişiler olduğu görülmüştür. 99 failin 16'sı öz anne baba, 12'si öz dayı-amca, 7'si öz dedesir. Çocuğun hiç tanımadığı yabancı istismarcı oranı sadece %4 olup, tüm istismarcıların %96'sı çocuğun ve ailesinin tanıdığı, %86'sı ise çocuğun yaşadığı eve girip çıkan kişilerdir. Çocuğu tanıyan failer içinde bir değerlendirme yapıldığında çocukların en fazla komşu, ardından dayı-amca ve anne partneri-üvey baba istismarına maruz kaldığı görülmüştür.

İzlenen davalarda, failerin çocukların yakın çevresinde olmasına rağmen davaların yalnızca %16'sında sanık için uzaklaştırma kararı bulunduğu tespit edilmiş, kurum bakımına alınan çocuğa rastlanmamıştır. Failin yakın çevresinde olmasına rağmen hakkında uzaklaştırmaya ilişkin tedbir alınmayan çocukların sayısındaki fazlalık, ciddiyetle ele alınmalıdır. Bu süreç, çocukların ve ailelerin uzaklaştırma kararı alınmasına ilişkin bilgi eksikliğinden başka bir deyişle bu hakla ilgili yetkililerce bilgilendirilmemelerinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. 6284 Sayılı Kanun'unda sıralanan tedbirlerin ilgilinin talebi, Bakanlık veya kolluk görevlileri ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine verilebileceği de dikkate alındığında, anılan kişi ve kurumların da çocuklar için başvuruda bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Çocukların maruz kaldığı cinsel istismar sonrasında uzaklaştırma tedbiri ile korunabilmeleri, tekrarlayan mağduriyetlere uğramamaları ve adli süreçteki baskılardan arınabilmeleri için hayattır. Bunu sağlamak için çocukların bu tedbirler hakkında bilgilendirilmeleri, süreçle ilgili kaygılarını ifade edebilecekleri imkanlara sahip olmaları ve yetkililerin resen harekete geçme yetkilerini kullanmaları gerekmektedir. Raporumuzun, çocukların bilgilendirilmesi ve profesyonellerin eğitimi başlığı altında yer alan tespit ve önerilerin de gözetilerek ilgili tedbirlerin önemle ele alınması gerekmektedir.

Cinsel İstismar Şüphelilerine/Sanıklarına Yönelik Tedbirler

Lanzarote sözleşmesine göre; devletler, kendi iç hukukuna uygun bir biçimde, çocuklara karşı cinsel mahiyette suçların tekrarlanma riskini en aza indirme maksadıyla, şüpheli, sanık ve hükümlülerle ilgili etkili müdahale programları veya tedbirlerini uygulayacak veya yaygınlaştıracaktır (Madde 15-17). Bu tür programlara veya tedbirlere erişim, cezaevi içinde veya dışında yasal işlemler devam ederken, iç hukukun belirlediği koşullara uygun bir biçimde sağlanacaktır.

Türkiye’de Ceza Muhakemesi Kanunu’nda şüphelilere yönelik koruma tedbirleri ile ilgili düzenlemeler, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da ise hükümlülere ilişkin tedavi ve yükümlülükler sıralanmıştır.

İzleme çalışmamız sırasında sanıklarla ilgili tespit edilebilen tek tedbir tutukluluk ve adli kontrol olmuştur. Buna göre, sanıklar, izlenen davaların %56’sında tutuklu yargılanmış, %31’inde serbest bırakılmıştır. Davaların, yalnızca %13’ünde adli kontrol uygulanması dikkat çekmiştir. Mahkemelerin, tutuklanmayan sanıklar yönünden CMK’da oldukça geniş bir şekilde düzenlenen adli kontrol hükümlerini uygulamayı tercih etmedikleri görülmüştür.

İzleme yaptığımız dönemde, 51 davada ilk derece mahkemesinde yargı süreci tamamlanmıştır. Bu davalar içindeki mahkumiyet ve beraat oranlarının birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir. 26 davada sanık ceza alırken 25 davada ceza almamıştır. Genellikle şüpheden sanık yararlanır ilkesine atıf yapılarak verilen beraat kararlarına bakıldığında Adli İstatistiklerde açıklanan beraat oranlarının üzerine çıktığı anlaşılmıştır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 108. Maddesine göre cinsel istismar suçu hakkındaki süreli hapis cezaları bakımından koşullu salıverilme oranı, dörtte üç olarak uygulanır ve bu suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûm olanlar hakkında, cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içinde, infaz hakimi tarafından aşağıdaki tedbirlere karar verilebilir:

- Tıbbi tedaviye tabi tutulmak
- Tedavi amaçlı programlara katılmak
- Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak
- Mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşımdan yasaklanmak
- Çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanmak
- Çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmak

Bu düzenlemeye ilişkin Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlardan Hükümlü Olanlara Uygulanacak Tedavi Ve Diğer Yükümlülükler Hakkında Yönetmelik çıkarılmış ve Yönetmeliğin m.4/1-ı; m.6/1; m.7/1,2,3; m.8/2 (son cümle); m.15/1,4 hükümlerinin hukuka aykırı olduğundan bahisle Türk Psikiyatri Derneği tarafından açılan iptal davasında tıbbi tedaviye tabii tutulmak başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “cinsel isteğin azalmasını veya yok edilmesini sağlayan yöntemdir.” ibaresinin, kanunda idareye “tedavi” amaçlı yönetmelik çıkarma konusunda verilen yetkiyi aşar nitelikte olduğu sonucuna varılarak hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesi ile Danıştay 10. Dairesi, 2016/12975 Esas ve 2020/30487 Karar ile temyiz yolu açık olmak üzere yürütmeyi durdurma ve iptal kararı verilmiştir.

Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten, mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşımdan, çocuklarla bir arada olmayı gerektiren ortamda çalışmaktan ve çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmaya ilişkin yaptırımların infazı ise denetim planının yükümlüye tebliği ile başlamakta ve denetim sürenin tamamlanmasıyla sona erdiği anlaşılmaktadır.

Görüldüğü üzere, açıklanan tedbirlerin cinsel isteği azaltmak ve yok etmeye ilişkin tedaviyle ilgili kısımları insan haklarına uygun bulunmaması nedeniyle yargılamaya konu olmuş ve yürütmesi durdurulmuştur. Bir kısım tedbir ise yalnızca koşullu salıvermeye hak kazanan hükümlüler bakımından ele alınmıştır. Oysaki Lanzarote Sözleşmesi gözetilerek bu tedbirlerin sadece hükümlüler için değil yargılanan failer açısından da adli süreç boyunca ele alınması gerekmektedir. İlgili yasal değişiklikler yapılmalı ve etkili müdahale programları yargılanan tüm failer açısından uygulanmalıdır.

Cinsel İstismar Yargılamalarında Yaşanan Çocuk Hakları İhlalleri

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre soruşturma ve ceza kovuşturmalarının çocukların yüksek yararına uygun ve haklarına saygılı bir biçimde sürdürülmesini sağlamak üzere gerekli tedbirler alınmalı, mağdurlara karşı koruyucu bir yaklaşım içinde olunmalıdır; yargı sürecinde çocuğun yaşadığı travma ağırlaştırılmamalı ve çocuğa gereken yardımın yapılması sağlanmalıdır (Madde 30). BMÇHK 13 Numaralı Genel Yorumuna göre yargının müdahalesinde gözetilen başlıca husus çocuğun yüksek yararının korunması ve daha ileri düzeyde geliştirilmesi olmalıdır. Bu kapsamda, uluslararası prensiplerin çizdiği standartlar dikkate alınarak izleme çalışmamız sırasında cinsel istismara maruz kalan çocuklara ilişkin yargılamalarla ilgili tespit edilen hak ihlalleri aşağıda sıralanmıştır:

Yargılamaların Uzunluğu

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre; cinsel istismara ilişkin soruşturma ve ceza kovuşturmalarına öncelik verilmesi ve gereksiz gecikmeler olmaksızın sürdürülmesi sağlanmalıdır (Madde 30/3). BMÇHK'nın 13 Numaralı Genel Yorumuna göre şiddet mağduru çocukların tüm yargı süreçlerinde, hukukun üstünlüğüne saygı gösterilirken hızlılık ilkesi uygulanmalıdır. Çocuk Koruma Kanunu da çocuklarla ilgili yargılamalarda insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesini temel ilke olarak kabul etmiştir.

İzleme çalışmamız belirli bir takvime bağlı olduğundan ancak 6 ay boyunca izleme yapabilmemiz nedeniyle davaların sonuçlanma tarihlerini rapora aktarmamız mümkün olmamıştır. Ancak yine de izleme çalışması sırasında duruşmaların ileri tarihlere ertelenerek 5 aya varan celse araları verildiği tespit edilebilmiştir. Yine bazı davaların suç işleme tarihinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen hala ilk derece mahkemesinde görüldüğü de fark edilmiştir.

Cinsel istismar yargılamalarına ilişkin özel veriler açıklanmasa da adli istatistikler yargılamaların süresi bakımından fikir vermektedir. 2013-2020 adli istatistikleri, yargılama sürelerinde pandeminin etkisinin de olabileceği düşünülerek 2019 verileri dikkate alınarak değerlendirilmiş ve sürelerde ciddi bir artış olduğu görülmüştür. Buna göre dosyaların ortalama görülme süresi:

- Cumhuriyet Savcılıklarında 2013'te 373 iken 2019'da 416, 2020'de 473 gündür. Faili meçhul dosya sayılarından arındırılmış ortalama görülme süresi ise 2013'te 91 iken 2019'da 157, 2020'de 184 gündür.
- İlk derece mahkemelerine bakıldığında, Ağır Ceza Mahkemelerinde 2013'te 272 iken 2019'da 260, 2020'de 344 gün; Asliye Ceza Mahkemelerinde 2013'te 239, 2019'da 289, 2020'de 371 gündür.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılıklarında 2013'te 251 iken 2019'da 730, 2020'de 526 gündür.
- 1 Temmuz 2021'e kadar cinsel istismar davalarına bakmakla yükümlü olan Yargıtay 14 Ceza Dairesinde davaların ortalama görülme süresi 2020 yılında 800 gün olarak açıklanmıştır.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2013 yılında 220 gün, 2019'da 744 gün, 2020 yılında 97'dir²⁴.

Görüldüğü üzere, çocukların cinsel istismar yargılamalarında dosyaların ortalama görülme süresi adli sürecin farklı aşamalarında her geçen yıl uzamaktadır.

Yargılamadaki sürelerin uzunluğu Anayasa Mahkemesi kararlarına da konu edilmiştir. Mahkeme, G.Y. Başvurusunda hastane doğumlu olan başvurusunun yaşının tespitinin çok kısa sürede gerçekleşebilecek bir araştırmaya tabi olmasına rağmen bu araştırmanın zamanında yapılmayarak yargılamanın yaklaşık üç yıl uzamasına neden olmasını değerlendirmiştir. Hukuki meselenin çözümündeki güçlük, maddi olayların niteliği, delillerin toplanmasında karşılaşılan engeller, taraf sayısı gibi kıstaslar dikkate alındığında başvuru konusu olayın karmaşık bir görünüm arz etmediği gibi başvurusunun yargılamanın uzamasına sebep olacak tutumunu ve usule ilişkin haklarını kullanırken özensizliğini gösteren bir unsur da gözlenmediğini belirterek, 9 yıllık yargı süresinde makul olmayan bir gecikme söz konusu olduğunu tespit etmiş, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının makul sürat ve özenle yargılama usul yükümlülüğü yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir²⁵. İ.G. ve Diğerleri Başvurusunda da başvurusunun davanın hızlı ve etkili bir şekilde sonuçlanmasındaki menfaati ve gecikmesinde bir rolünün bulunmaması, davanın çok karmaşık olmaması gibi hususlar göz önünde tutulmuş, on üç yıla

24 Çevrimiçi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr>

Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf

25 Başvuru Numarası: 2016/1669 Karar Tarihi: 15/1/2020.

yaklaşan yargı süresinin uzun olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca failer hakkında mahkeme tarafından verilen ilk beraat kararından sonra suçun sübuta erdiği Yargıtayca da kabul edilerek kötü muamele faillerinin cezasız kalmasına yol açıldığı, hukukun üstünlüğüne olan inancın zedelenecek hukuka aykırı eylemlere hoşgörü gösterildiği ya da kayıtsız kalındığı görünümünün verilmesine neden olduğu belirtilerek Anayasa'nın 17. Maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağının usule ilişkin boyutunun ihlal edildiğine karar verilmiştir²⁶.

Açıklandığı üzere, yargılamaların uzunluğu çocuğun cinsel istismar davalarında ciddi hak ihlallerine yol açmaktadır. Zamanın akışının, çocuklar ve yetişkinler tarafından aynı algılanmayacağı, uzun süren karar alma süreçlerindeki gecikmelerin, gelişim sürecini yaşayan çocuklar üzerinde özellikle olumsuz etkileri olabileceği dikkate alınarak çocukları etkileyen hususlardaki usullerin ya da süreçlerin öncelikle ele alınması ve mümkün olan en kısa sürede tamamlanması gerekmektedir²⁷.

Bilgilendirme

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre; cinsel istismara maruz kalan çocuklar, hakları, kendilerine sunulan hizmetler, şikayetleriyle ilgili gelişmeler, yasal işlemlerin genel gidişatı ve bu kapsamdaki rolleri ve dava sonuçları hakkında bilgilendirilmelidir (Madde 31/1-a,b). Ayrıca gerektiğinde, failerin geçici olarak veya tamamen serbest bırakıldığından haberdar edilmeleri temin edilmelidir. Çocuklara verilecek bilgiler, yaşlarına ve olgunluk düzeylerine uygun bir şekilde ve anlayabilecekleri bir dil ve üslupla sunulmalıdır. Bilgilendirme ve katılım, Çocuk Koruma Kanununun temel ilkelerindedir. 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca da mağdurlara talepleri halinde kendilerine sağlanan hak ve yardımlara ilişkin olarak kolluk birimleri veya Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerince gecikmeksizin bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri verilmektedir; tutuklu/hükümlülülerin tahliye veya firarlarına ilişkin bilgi akışı ise tehlike oluşturabilecek hallerin değerlendirilmesi bakımından kolluğun inisiyatifine bırakılmıştır.

26 Başvuru Numarası: 2015/8116 Karar Tarihi: 23/1/2019.
27 BMÇHK'nın Çocuğun Yüksek Yararı Hakkının Öncelikli Olarak Dikkate Alınması ile ilgili 14 No'lu Genel Yorumu

İzleme çalışmamız sırasında takip edilen davaların hiçbirinde çocukların bilgilendirildiklerine ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Çocukların ve ailelerinin bilgi sahibi olmadan doğrudan adli işlemlerle muhatap oldukları anlaşılmış ve bu bilgi eksikliğinin dava sürecine ilişkin kafa karışıklığı ve endişe yarattığı gözlemlenmiştir.

Çocuğun bilgilendirilmesi ve katılım hakkının gözetilmesi, yüksek yararının sağlanmasının güvencelerindedir. Çocukların ve ailelerinin adli süreçle muhatap olduğu ilk anda anlayabilecekleri dilde bilgilendirilmesi, bilgilendirme yöntemlerine ilişkin bir standart oluşturulması, çocuk dostu form, broşür ve afişlerin kullanılması gerekmektedir. Bu hizmetler yürütülürken anadili Türkçe olmayan çocuklar da dikkate alınmalı ve bilgilendirme materyalleri farklı diller için de geliştirilmelidir. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri'nin etkinliği artırılmalı, sadece talep eden değil adli sisteme giren tüm çocuklar için bilgilendirme hizmeti verilmelidir.

Etkili soruşturma

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre cinsel suça maruz kalan çocukların, iç hukukun usul kurallarına uygun bir biçimde, seslerini duyurması, delil sunması, görüşlerini, ihtiyaçlarını ve kaygılarını iletme vasıtasını seçebilmeleri ve bu görüşlerin, ihtiyaçların ve kaygıların göz önüne alınması sağlanmalıdır (Madde 31/1-c).

İzlenen davalarda, belirli bir çalışma takvimi ile sınırlı olduğundan etkili soruşturma yükümlülüğüne ilişkin analize uygun sağlıklı bir veriye ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak masa başı araştırmamız sırasında, yargı makamlarının çocukların cinsel istismara ilişkin iddialarını ciddiyle öğrenme çabası içerisinde olmamalarının Türkiye'deki cinsel istismar yargılamalarına ilişkin en önemli sorunlardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda delillerin toplanmasından ve soruşturmanın özenle yürütülmesinden kaynaklanan eksiklikler, maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemekte ve kötü muamele yasağı bakımından Anayasa'nın 17'nci maddesinden doğan usul yükümlülüğünü ihlal etmektedir²⁸.

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 19.11.2018 tarihinde çıkarılan Çocuk ve Kadınlara Karşı İşlenen Cinsel Suç Soruşturmaları konulu Genelge ile cinsel suç soruşturmalarının özgü durumuna özel vurgu yapılarak, tüm delillerin

28 Anayasa Mahkemesinin ilgili kararları: S.K. Başvurusu, Başvuru Numarası: 2015/17914, Karar Tarihi: 10/10/2019; F.S. ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru Numarası: 2016/11174, Karar Tarihi: 23/6/2020 ve S.B. ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru Numarası: 2016/59765, Karar Tarihi: 17/6/2020.

hızlı bir şekilde toplanması, adli kolluk birimlerine gerekli emir ve talimatların gecikmeksizin iletilmesi, kolluk tarafından yerine getirilecek işlemlerin takip ve denetiminin yapılması gerekliliği değerlendirilmiş; cinsel suç soruşturmalarında delillerin toplanması sırasında yaşanabilecek eksiklik veya gecikme nedeniyle koruma tedbirleri hakkında birbirinden farklı değerlendirme ve uygulamalara gidilmesinin, mağdur ve yakınları kadar toplumun da adalete olan inancını olumsuz etkileyebileceği hususunun göz önünde bulundurulması konusunda gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁹.

Cinsel istismara ilişkin soruşturmanın özenle yürütülmesi ve tüm delillerin eksiksiz toplanılmasından sonra yargı makamlarınca tartışılarak bir sonuca ulaşılması gerekmektedir.

Çocukların Mahremiyetinin Korunması & Medyada Durum

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre devletler, mağdurların teşhis edilmesine yol açabilecek herhangi bir bilginin kamuya açıklanmasını önleme amacıyla iç hukuk uyarınca gereken tedbirleri alarak mağdurların mahremiyetini, kimliklerini ve imajlarını koruyucu tedbirleri almalıdır (Madde 31/1-e). Türkiye'de Basın Kanunu'nun 21. Maddesi uyarınca süreli yayınlarda onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar para cezasına mahkûm edilmektedir. Türkiye, Komiteye sunulan Birleştirilmiş 4. ve 5. Periyodik raporunda, medyanın yargı süreci devam eden çocuğun fotoğrafını çekmesine, çocukla görüşme yapmasına, belgeler yayınlamasına ve çocuğun kimliğini ifşa etmesine izin verilmediğini ve konuyla ilgili gerekli tedbirlerin alındığını belirtmiştir.

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların mahremiyetlerinin korunması ve kamuya bilgi açıklanmasının önlenmesine ilişkin yükümlülüklerin ne ölçüde yerine getirildiğini tespit etmek salt dava takibi ile mümkün olamayacağından, dava izleme çalışmamıza ek olarak medyadaki çocuk haberleri de izlenmiştir. Bu kapsamda, Şubat– Temmuz 2021 ayları arasında yerel ve ulusal basında çocuk istismarına ilişkin 239 haber incelenmiştir. İzlenen bu haberlerin,

- 135'i (%56'sı) internette, 76'sı (%32'si) gazetelerde, 28'i (%12'si) görsel basında yer almıştır.
- %47'si gazetelerin üçüncü sayfalarında, %13'ü ise birinci sayfalarında yayınlanmıştır.
- %74'ünde çocuğun ismi tamamen gizlenmiştir.
- %41'inde çocuğun adresini ortaya koyabilecek bilgi bulunmaktadır.
- %51'inde çocuğun haklarını ihlal edebilecek aşırı detaylara yer verilmiştir.
- %23'ünde çocukların fotoğrafları yayımlanmıştır.
- %11'inde tetikleyici görsel kullanılmıştır.
- %46'sında çocuğu örseleyici, küçük düşürücü detaylar yayınlanmıştır.
- %26'sında failin görüntüsü kullanılmıştır.
- %43'ünde mahkemede yaşanan çocuk hakları ihlal/ihlallerine yer verilmiştir.
- %15'inde çocuğun ifadesini Çocuk İzlem Merkezi'nde verdiği değinilmiştir.
- %59'unda çocuk ihmal ve istismarının önüne geçebilmek için neler yapılabileceğine ilişkin hiçbir bilgiye yer verilmemiştir.
- %68'inde failin alabileceği cezaya ilişkin bilgilendirme yapılmamıştır.

Açıklanan bu verilerle, haber ve paylaşımlarda, çocukların mahremiyetlerinin ihlal edildiği tespit edilmiş, periyodik raporda yer verilen bilgilere uygun davranılmadığı ortaya konulmuştur. Haberlerde, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların kimliğini açığa çıkaran, onları örseleyen, yaşadıkları olumsuz duyguları tetikleyen bir dil kullanılmamalı, haberi okuyan başka çocukların bu detaylardan etkilenebileceği de dikkate alınmalıdır. Haberlerin verilmesi sırasında kullanılan görsellerin çocukların yeniden şiddete maruz kalmasına yol açacak algıyı güçlendirmemesi gerekmekte, çocuklara yönelik hizmetlere ve uzman görüşlerine yer verilmesi önerilmektedir³⁰. Basın Kanunu'ndaki düzenlemenin yetersiz kaldığı görülmekle, etkili yaptırım politikalarının uygulanması sağlanmalıdır.

29 Çevrimiçi: <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19102020111437170-NOLU-GENELGE.pdf>

30 Ayrıntılı bilgi için: Umay Salman Aktaş tarafından hazırlanan *Haberde Çocuk: Çocuk Odaklı Habercilik Elkitabı*. Çevrimiçi: https://bianet.org/files/static/bia_kitaplar/Cocuk_Odakli_Habercilik_Elkitabı.pdf

Faile Temasın Engellenmesi

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre Çocukların yüksek menfaatleri gözetilerek soruşturma veya kovuşturmanın teması gerekli kılması durumu haricinde, faille mahkeme ve kolluk kuvvetleri binalarında karşılıklı temasları engellenmelidir (Madde 31/1-g). Ceza Muhakemesi Kanununun 236'ncı maddesinin 4 ve 5. Fıkraları uyarınca Adli Görüşme Odaları (AGO) ve Çocuk İzlem Merkezlerinde (ÇİM) dinlenmeleri mümkündür. CMK 200 uyarınca da istismara maruz bırakılan çocuğun sanığın yüzüne karşı gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir. 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca cinsel istismar suçuna maruz bırakılanlar için ceza muhakemesinin zorunlu kıldığı durumlar hariç olmak üzere, soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapıldığı yerlerde, şüpheli veya sanıkla temaslarını önleyici tedbirler alınır.

Anılan düzenlemeler, çocuklarla faille arasındaki temasın engellenmesine yönelik yasal imkanları sağlasa da izlediğimiz davalarda çocukların %46'sının dava sırasında faille aynı ortamda bulundurulduğu tespit edilmiştir. Üstelik bu çocuklar bazen tekrar eden celselerde de faille birlikte duruşma salonunda bulunmak zorunda kalmıştır. Çeşitli illerde takip ettiğimiz davalarda, duruşma salonlarının önlerinde çocuklara özgü bekleme alanlarının olmadığı görülmüştür. Duruşmaların geneli belirlenen saatte başlamamış, 6 saate kadar geciken duruşmalar olmuştur. Çocuklar, bu zaman zarfında adliye koridorlarında, kimi zaman sanıkla kimi zaman sanığın yakınları ile beklemeye mecbur kılınmıştır. Bu süreçte çocukların duruşma saatini gergin bir şekilde bekledikleri, kendilerini ifade etmekte zorlandıkları ve güvenlik sorunlarının doğduğu gözlemlenmiştir.

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların ikincil mağduriyetler yaşamamaları adına faille temaslarını önleyen yasal düzenlemeler uygulanmalıdır. Çocukların AGO, ÇİM gibi çocuk dostu ortamlarda ifadelerin alınması ile fiziki olarak duruşma salonunda bulunmadan dinlenebilmeleri, inisiyatif bırakılmadan tüm çocuklar için uygulanmalı, adliyeler içerisinde çocuğa özgü bekleme salonları inşa edilmelidir.

Adli Yardım

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre çocukların ceza davasının tarafı olduğu hallerde, gerekiyorsa bedelsiz olarak, adli yardımdan yararlanmalarını sağlanmalıdır (Madde 31/3). CMK 234/2 uyarınca on sekiz yaşını doldurmamış mağdurlara istemleri aranmaksızın bir vekil görevlendirilmektedir.

İzlediğimiz davaların tümünde çocuklar için ilgili baroların CMK sistemlerinden avukat ataması yapılmıştır.

BMÇHK sonuç gözlemlerinde, avukatlara yapılan ödemelerin azlığından dolayı ücretsiz yasal yardım programı altındaki çocuklara sağlanan yasal desteğin düşük kalitesini eleştirmiş ve çocukları ilgilendiren vakalarda avukatları teşvik edici tedbirler alınmasını önermiştir. Ancak Türkiye'de bu konuya ilişkin hala somut bir adım atılmamıştır. Çocuklara yönelik adli yardım kalitesini yükseltebilmek için atanan avukatların meslek içi eğitimlerine bir standart getirilmesi, avukatların yeterliliğine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi ve avukat görevlendirme ücretlerinin güncellenmesi gerekmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Yardımı

İç hukuka uygun bir biçimde, grupların, vakıfların, derneklerin veya kamu ya da sivil toplum kuruluşlarının cinsel suçlarla ilgili ceza davası sürecinde mağdurlara danışmanlık hizmetiyle yardımcı olmaları/destek vermeleri imkânı, yasal veya diğer tedbirlerle sağlanmalıdır (Madde 31/5). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 20'nci maddesinin 2 fıkrası uyarınca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya katılabileceği düzenlenmiştir.

İzlediğimiz davaların %70'ine UCİM müdahil olmuş ve mağdur çocuğa ve ailesine etkin hukukî destek sağlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ise davaların %97'sine müdahil olmuş ve bu davaların %83'ünü düzenli olarak takip edip taleplerde bulunarak etkin bir rol almıştır.

Sivil toplum örgütleri, çocukların cinsel istismarına ilişkin yargılamalarda çocuklara ve ailelerine etkili hukuki yardım sağlanmasına hizmet etseler ve adli yardım hizmetlerinin niteliksizliğinden kaynaklanan sorunları bu şekilde bertaraf etmeye çalışsalar da Yargıtay tarafından sivil toplum örgütlerinin davaya katılımlarında CMK'dayeralansuçtandoğrudanzarargörmekriteriniaradığı bilinmekte, bu nedenle ilk derece mahkemelerince kabul edilen katılma taleplerinin temyiz incelemesinde bozulduğu görülmektedir. Kanunun mevcut hali sivil toplum örgütlerinin ceza davasına katılmasına elverişli olmadığından bu konuda yasal düzenleme yapılmalı, farklı sorunlara yol açmamak adına katılmaya karar verilip sanığın cezalandırılması halinde sivil toplum örgütleri lehine vekalet ücretine hükmedilmeyeceği de yasayla düzenlenmelidir³¹.

Profesyonellerin Eğitimleri

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre soruşturmalardan sorumlu şahıs, birim veya bölümlerin çocukların cinsel suistimali ve istismarıyla mücadele konusunda uzmanlaşmalarını veya bu amaç için eğitilmelerini sağlayacak gerekli tedbirler alınmalıdır (Madde 34, 36). Hukuk mesleğinin özerkliğine hükmeden kurallara gereken saygı gösterilerek, özellikle hâkimler, savcılar ve avukatlar olmak üzere davaya katılan bütün şahıslara yararlanacakları, çocuk hakları ve çocukların cinsel suistimali ve çocukların cinsel istismarıyla ilgili eğitimin sağlanmasını mümkün kılacak gerekli yasal veya diğer tedbirler sağlanmalıdır. Çocuk Koruma Kanunu ile çocuklarla ilgili dosyalarda görevlendirilen kişilere çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verileceği ve mahkemelere görevlendirilenlerin, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almalarının sağlanacağı düzenlenmiştir.

Komite, Türkiye hakkındaki sonuç gözlemlerinde kamuda görevli uzmanlara yönelik bilinç artırma çabalarını devam ettirmesini önermiştir. Türkiye'nin periyodik raporunda, 162 aile mahkemesi hakimine kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetle ilgili 6284 Sayılı Kanun eğitimlerinin, 93 hâkim ve savcıya da "Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar Suçlarının Araştırılması ve Soruşturulması" eğitimlerinin verildiği açıklanmıştır. İzlediğimiz davalarda, hakim, savcı, kalem memuru ve polislerin çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, travma ve çocukla iletişim konularındaki

³¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: *Taner, Fahri Gökçen. Kadın, Çocuk ve Aile Bireylerine Yönelik Olarak Uygulanan Şiddet Dolayısıyla Açılan Kamu Davasında Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Davaya Katılma Hakkı Ve Avrupa Örneği Karsısında Baroların Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mevcut Durumu, Suç Ve Ceza 2021 Sayı: 2.*

eğitim eksiklikleri ve bu eksikliklerin çocukların ikincil mağduriyetine neden olduğu gözlemlenmiştir.

Periyodik rapordaki eğitim açıklaması, profesyonellerin eğitime ilişkin yükümlüklerin eksikliğini göstermiştir. Zira çocuğun şiddetten ve cinsel istismardan korunmasına ilişkin eğitimlerin sadece bir kısım hakim ve savcıya değil şiddet dosyalarında görev alan her kademedeki kamu görevlisine verilmesi gerekmektedir. Aile Mahkemesi'nin olmadığı yerlerde asliye hukuk mahkemelerinin tedbirlerle ilgili karar verdiği, savcılık ve polis bakımından her yerde Aile İçi Şiddet Bürosunun bulunmadığı, failerin yetişkin olması halinde cinsel istismar yargılamalarının ağır ceza mahkemeleri veya asliye ceza mahkemelerinde görüldüğü bilinmektedir. Yine uygulamada savcı ve hakimler kadar kalem personelleri de çocuklarla birebir iletişim halinde olmaktadır. Bu nedenle sıralanan tüm profesyonellerin çocuk hakları, çocuk gelişimi, çocukla iletişim, toplumsal cinsiyet eşitliği konularında meslek içi eğitim alması ve yeterliliklerine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Duruşmaların Kapalı Yapılması

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre, cinsel istismara ilişkin yargılamalarda hâkimin duruşmanın halka kapalı yapılmasına karar verebilmesi mümkündür (Madde 36/2-a). CMK'nın 182'nci maddesinde yer alan genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerin varlığı halinde duruşmayı kısmen veya tamamen kapalı yapabilir. Çocuk Koruma Kanuna göre çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması temel bir ilkedir.

Çocuğun cinsel istismarına ilişkin izlenen davaların yalnızca %16'sı kapalı yapılmıştır. Bu dosyalardaki kapalı kararlarının da çocuğu temsil eden tarafın ısrarlı talebi ile alınabildiği, mahkemenin konuya ilişkin resen karar vermediği gözlemlenmiştir.

Çocukların duruşma salonundaki mahremiyetini korumada ilgili mevzuatın yetersiz olduğu görülmektedir. Lanzarote Sözleşmesi dikkate alınarak CMK'da yasal değişiklik yapılmalı ve çocuğun yüksek yararı ve özel hayatının gizliliğinin korunması hakkı, duruşmaların kapalı yapılabilmesinin kriterlerinden biri olarak belirlenmelidir. Yargı mensuplarının çocukların mahremiyetlerine saygı duymalarına ilişkin farkındalık geliştirmelerini sağlayacak meslek içi eğitim çalışmaları da yapılmalıdır.

Çocukla Yapılacak Adli Görüşmeler

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre cinsel istismara ilişkin duruşmanın kapalı yapılmasının yanı sıra uygun iletişim teknolojileri kullanılmaksuretiyle mağdurun bizzat mahkeme salonunda bulunmadan dinlenebilmesi gerekmektedir (Madde 36/2-b). Ayrıca çocuklarla yapılacak görüşmeler, gereksiz bir gecikme olmaksızın, amaca göre tasarlanmış veya uyarlanmış binalarda, bu amaçla eğitilmiş profesyonel personel tarafından, mümkünse bütün mülakatlar aynı şahıslarca yapılacak; mülakat sayısı mümkün olduğunca sınırlı tutulacak ve ceza soruşturması için kesinlikle gerekli olduğu durumlarda yapılacaktır; çocuğa hukuki temsilcisi veya aksine gerekçeli bir karar bulunmadıkça çocuğun seçtiği bir şahıs eşlik edebilecektir (Madde 35).

CMK'nın 236'ncı maddesi de çocukların nasıl dinleneceği düzenlenmiştir. Buna göre işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmadatanık olarak bir defa dinlenebilirse de maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklı tutulmuştur. Mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bununla birlikte, 2019 yılında yapılan yasal değişikliklerle, CMK'nın 236'ncı maddesinin 4'üncü maddesi uyarınca cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocukların ifade ve beyanlarının özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınabileceği de yasalaşmıştır. CMK Madde 236/5, TCK Madde 103/2'de düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanlarının bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınacağını, beyan ve görüntülerin kaydedileceğini; kovuşturma evresinde ise ancak, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından mağdur çocuğun beyanının alınması veya başkaca bir işlem yapılmasında zorunluluk bulunması hâlinde, mahkeme veya görevlendireceği naip hâkim tarafından çocuğun ifadesinin bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla alınacağını düzenlemektedir.

CMK'nın 236/5'inci maddesi ile işaret edilen Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM), 04.10.2012 tarihli 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile "Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlikte eğitime sahip olmaması" sebebiyle Sağlık Bakanlıkları bünyesinde kurulan hastane temelli merkezlerdir.

63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, CMK'nın 236'ncı maddesinin 4'üncü fıkrasının uygulanması için ifade ve beyanların özel ortamda adli destek görevlisi aracılığıyla alınması amacıyla Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde adli görüşme odalarının (AGO) kurulacağını düzenlemiştir. AGO'lar, adliye içinde yer almaktadır.

- Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın Adli Görüşme Odaları konulu 01.04.2021 tarihli 176 Sayılı Genelgesinde;
- TCK Madde 103/1'deki suç tipi bakımından AGO'ların kullanılması,
- TCK Madde 103/2'ye ilişkin soruşturmalarda mağdur beyanının Cumhuriyet savcısının nezaretinde bunun için oluşturulmuş ÇİM ve benzeri özel merkezlerde alınması,
- Soruşturma aşamasında AGO veya ÇİM'de beyanına başvuru alan çocuk veya mağdurlara, şüphelinin lehine ve aleyhine sorulması gereken hususlar ile maddî hakikatin ortaya çıkarılmasına yönelik tüm soruların yöneltilmesi, böylece zorunluluk arz eden durumlar dışında bu mağdurların kovuşturma aşamasında beyanlarının yeniden alınmasının önüne geçilmesi,
- ÇİM veya AGO'da soruşturma aşamasında alınan ifade kayıtlarının öncelikle değerlendirilmesi, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk bulunmayan hallerde ya da alınan ifade ve beyanların diğer delillerle (kamera/ ses kaydı, biyolojik delil, swap, parmak izi, ikrar vs.) yeterince desteklenmesi durumunda mağdurun ÇİM veya AGO'da alınan beyanı ile yetinilmesi hususunda hassasiyet gösterilmesi,
- TCK Madde 103/2'ye ilişkin kovuşturmalarda, maddî gerçeğin ortaya çıkarılması için mağdur çocuğun mutlaka tekrar dinlenilmesi gerektiği değerlendirilen durumlarda mağdur çocuk beyanının ÇİM ve benzeri özel merkezlerde alınması,

gereklikleri öne çıkmıştır. Genelge hükümleri, cinsel istismar davalarında çocukların TCK Madde 103/2 bakımından ÇİM'de, diğer hallerde ise AGO'da dinleneceklerini içermektedir.

Yasal düzenlemeler dikkate alındığında izleme çalışmamızın ilk adımlarından biri olarak Türkiye'de cinsel istismara maruz bırakılmış tüm çocuklara hizmet verebilecek yeterli sayıda ÇİM ve AGO olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda UCİM adına Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne yaptığımız başvuru ile ÇİM ve

AGO'ların sayısını sormuşsak da Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı cevabında "kişilere görüş bildirme Başkanlığımız görevleri arasında sayılmadığı gibi usulden de bulunmamaktadır." denilerek, tarafımıza bilgi verilmekten imtina edilmiştir³². Alınan yanıt sonrasında internet üzerinden yapılan araştırmalarda T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğüne göre Aralık 2020 itibarıyla 50 ilde toplam 53 ÇİM bulunduğu³³; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'na göre de Haziran 2021 itibarıyla 78 il 100 adliyede toplam 105 AGO'nun faaliyette olduğu ve bu zamana kadar bu odalarda 30.000'in üzerinde görüşme gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır³⁴.

Açıklanan veriler, Türkiye'de halen 31 ilde ÇİM bulunmadığını ortaya koymuştur, nitelikli cinsel istismar gibi travmatik etkilerinin yoğun olduğu bir suçta maruz bırakılan çocukların bir de uygulamadan kaynaklanan eksiklikler nedeniyle mağdur edilmesi ve yasanın öngördüğü hizmetlerden faydalanamaması kabul edilemez. Ayrıca ÇİM'de dinlenmeyen çocukların kendilerini ifade etmelerinin önündeki engellerin kaldırılmaması, maddi gerçeğe ulaşmada soruşturmayı doğrudan etkileyebilecek olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. AGO'ların henüz 100 adliyede kurulmuş olmasıyla birlikte cinsel istismar dosyaları dışında farklı gruplara da hizmet vermesi, pek çok çocuğun AGO'dan yararlanmasını etkileyebilecek uygulama sorunlarına yol açabilmektedir. ÇİM ve AGO'lara ilişkin niceliksel durum böyleyken izleme çalışmamız sırasında cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarla ilgili adli görüşmelerde farklı sorun alanları da tespit edilmiştir:

İzlediğimiz davalarda,

- Çocukların %60'ı ÇİM'de, %29'u emniyet, çocuk şube, karakol, jandarma gibi kollukta, %4'ü savcılıkta dinlenmiştir.
- Çocukların %40'ı yalnızca bir defa ifade vermişken %60'ı çeşitli kurum ve kişilere tekrar ifade verip yaşadıklarını yeniden anlatmak zorunda kalmıştır.
- Tekrar ifade veren çocukların yalnızca %28'i AGO'da dinlenmiştir. İkinci kez ÇİM'de dinlenen çocuğa rastlanılmamıştır.
- Çocukların %82'si ilk ifadesini uzman eşliğinde verirken %18'i kolluk kuvvetlerine ya da savcılıklara yanlarında uzman bulunmadan vermiştir.

32 Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne 09.04.2021 tarihinde yapmış olduğumuz 2102959212 ve 2101633577 sayılı başvurumuza 30.04.2021 tarihinde verilen yanıtıdır.

33 Çevrimiçi: <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>

34 Çevrimiçi: <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/mugla-adliyesinde-adli-gorusme-odasi-faaliyete-gecirilmistir14062021115219>

İzleme çalışmamız sırasında, çocukların ilk ifadelerinin AGO ya da ÇİM'de alınmamasının uzman desteğinden faydalanma haklarını doğrudan engellediği anlaşılmıştır. Çocukların kolluk ya da savcılık ortamında, çocukla iletişim ve görüşme teknikleri konusunda eğitim almamış personel tarafından dinlenmesi, çocuğun travmanın doğasından kaynaklı tepki ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine, örseleyici soru, yorum ve tutumlarla muhatap olmasına, üzerinde baskı hissetmesine neden olmaktadır. Görüşme sırasında çocukların utanma, korku, unutkanlık, endişe, kafa karışıklığı yaşamaları ve duygusal tepkiler vermeleri beklenilebilirken uzman olmayan kişilerin aldığı ifadeler sonucunda çocuğun kendini ifade etmesinin önünde engeller oluşturulmakta, ikincil travmalara yol açılmaktadır. Bu nedenle çocukların ilk ifadelerinin adliye ortamı dışında uzman kişiler tarafından ÇİM'de alınması gerekmektedir.

Önemle belirtmek gerekir ki, CMK Madde 236/5 uyarınca sadece nitelikli cinsel istismar dosyalarında çocukların ÇİM'e yönlendirilebilmesi, çocuğun yüksek yararının korunmasını sınırlamaktadır. İlgili madde nedeniyle ilk aşamada kolluk ya da savcı tarafından henüz çocuğa atanan vekil göreve başlamadan çocukla yapılan ayaküstü bir görüşme ile suç tasnifi yapılmakta ve suç tipi dikkate alınarak çocuğun ÇİM'e sevk edilip edilmeyeceğine karar verilmektedir³⁵. Bu uygulama, çocukların maruz bırakıldıkları suçları, uygun bir ortamda, uzman kişilere, çocuk dostu yöntemlerin kullanılması ile anlatılabileceğini yok saymakta maddi gerçeğe ulaşılmasını dahi engellemekte ve çocuk hakkı ihlali oluşturmaktadır. ÇİM, soruşturma aşamasında tüm istismar davalarında görevli olmalı, ÇİM sayıları artırılmalıdır.

İzlenen dosyalarda hakimlerin çocukların soruşturma aşamasında alınan ifadesini herhangi bir değerlendirmeye tabii tutmadan kovuşturma aşamasında çocukları doğrudan duruşmaya çağırdıkları, AGO ve ÇİM'e yönelik talepleri reddettikleri görülmüştür. Oysaki çocukların ifadesi zorunluluk olmadan yeniden alınmamalı, bu yöndeki yasal düzenlemelere riayet edilmeli ve mahkemelerce çocukların yeniden dinlenmesinin nedenleri ve ilk ifade ile yetinilmemesinin gerekçeleri açıklanmalıdır.

İzlenen duruşmalarda, hakimler tarafından yeniden dinlenen çocukların, beyanları alınırken duruşma salonlarının yapısından ve kalabalığından olumsuz etkilendikleri, sanıkla ve ailesi ile aynı ortamda bulunmaktan kaygılandıkları, ifade alma sırasında

35 Ayrıntılı bilgi için: Ankara Barosu tarafından yürütülen proje kapsamında, Onat Çopur tarafından kaleme alınan "Çocuğun Yüksek Yararı Nedir? Kitapçığı, Cinsel İstismar Davalarında Çocuğun Yüksek Yararı İlkesinin Gözetilmesi Çalıştay Raporu. Çevrimiçi: <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/b/CYY.pdf>

otoriter, yönlendirici, yargılayıcı, örseleyici sorularla karşılaşabildikleri görülmüş, uzmanların duruşma salonundaki etkilerinin sınırlı olduğu ve mahkemelerin iş yükleri nedeniyle çocuklara kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir zamanın tanınmadığı gözlemlenmiştir. Hakimlerin çocuk hakları, çocukla iletişim, cinsel şiddet gibi alanlarda eğitim almasının önemli olmasının yanı sıra çocukların ifadelerinin fiziki olarak duruşma salonunda bulunmadan alınmasına yönelik uygulamalar inisiyatifte bırakılmadan yasal güvenceye kavuşturulmalıdır.

Dava takiplerinde, AGO'larda pek çok gruba hizmet verilmesi nedeniyle yoğunluk yaşandığı, randevu sisteminin gecikmelere neden olabildiği bu durumun da hakimlerin AGO'ya başvurma motivasyonlarını olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Avukatların duruşma salonunda yer almak zorunda olması nedeniyle duruşma sırasında AGO'da dinlenen çocukların yanında avukat bulunamamasının çocukları zorladığı ve avukatların hukuki yardımından faydalanamamalarına neden olduğu anlaşılmıştır. Gerek duruşma saatindeki sarkmalar gerekse duruşmadaki işlem sırasının beklenmesi nedeniyle çocuğun AGO'da beklemesinin olumsuz etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, AGO'larda yaşanan teknik sorunların kimi zaman duruşmaların tamamlanamamasına da neden olduğu, görevli uzmanların dosya hakkında önceden bilgi olmadan çocukla görüşme yaptıkları, AGO'lardaki yoğunluk nedeniyle çocukların duruşma saatlerini adliye içindeki alanlarda beklemek zorunda kaldıkları da görülmüştür. AGO'ların sayısı artırılmalı, teknik sorunları giderilmeli ve cinsel istismara maruz bırakılan çocukların duruşma günleri belirlenirken çocukların beklememesi ve adliye kalabalığından uzak durması için önlemler alınmalıdır.

Sonuç ve Tavsiyeler

2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasında Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çanakkale, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Van ve Yalova illerinde izlediğimiz çocuğun cinsel istismarı konulu 92 dava dosyası ve 2021 yılında Şubat – Temmuz ayları arasında yerel ve ulusal basında yer alan 239 çocuk istismarı haberini izleyerek gerçekleştirdiğimiz medya takibi neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Çocukların cinsel istismarının önlenmesine yönelik önleyici tedbirlere, kurumlar arası koordinasyona ve veri toplamaya ilişkin sözleşmesel yükümlülükler yerine getirilmemiştir.
- Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik koruyucu tedbirler ve yardımlar bakımından bildirimden kaynaklanan sorunlar yaşandığı, çocukların doğrudan başvurabileceği telefon ve internet yardım hatlarının olmadığı; fiziksel ve psikososyal iyileşmeye yardım ve faillerden uzaklaştırmaya yönelik tedbirlere yeterince başvurulmadığı anlaşılmıştır.
- Cinsel istismar şüphelilerine/sanıklarına yönelik tedbirlerin yasal olarak hükümlülere odaklandığı, adli kontrolün uygulamada yeterince tercih edilmediği tespit edilmiştir.
- Cinsel istismar yargılamalarında yaşanan çocuk hakları ihlallerine bakıldığında, yargılamaların çocukların yüksek yararına aykırı şekilde çok uzun sürdüğü, çocukların ve ailelerinin adli süreçle ilgili bilgilendirilmedikleri, etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlal edilebildiği, adli işlemlerde çocuklarla faillerle temas

etmesinin engellenemediği, etkili hukuki yardım alma konusunda gerekli tedbirlerin alınmadığı, STK'ların yardımından yararlanmalarına yasal olanak tanınmadığı anlaşılmıştır. Yargılamada görev yapan profesyonellerin çocuk istismarı ve ilgili konulardaki eğitim eksiklikleri görülmüştür.

- Çocukların mahremiyetinin korunması & medyada durum ele alındığında, duruşmaların kapalı yapılmasına ilişkin tedbirlerin uygulamada hayata geçirilemediği, medyaya yansıyan haberlerin çocuğun şiddetten korunma ve özel hayatının gizliliğine saygı haklarını ihlal ettiği, bu konularda yasal değişikliklere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır.
- Çocukla yapılan adli görüşmelere bakıldığında, AGO ve ÇİM sayısının yeterli olmaması, ÇİM'in uygulama alanının daraltılması, AGO kullanımının uygulamacıların inisiyatifine bırakılması gibi nedenlerle, çocukların yüksek yararlarına uygun düşmeyecek şekilde, soruşturma ve kovuşturmada birden çok kez dinlenebildiği, yanlarında uzman olmadığı halde savcılık ve polis merkezi gibi ortamlarda beyanlarına başvurulabildiği, izleme çalışması ile ortaya konan sorunların çocukların ikincil mağduriyetine neden olduğu tespit edilmiştir.

Açıklanan bu mağduriyetlerin giderilmesi için aşağıdaki öneriler yerine getirilmelidir:

- Çocuğun cinsel istismarının önlenabilir olduğu dikkate alınarak, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler yerine getirilmelidir. Çocuk Hakları Ulusal Eylem planlarının faaliyetleri net, denetlenebilir ve zaman sınırlı olmalı, görev tanımları, yetki ve sorumlulukları açık bir şekilde düzenlenmeli, bu planlara çocukların, özel sektörün, sivil toplumun ve medyanın da katılımı sağlanmalıdır.
- Kurumlar arası koordinasyon eksikliği giderilerek cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik adli işlemler ile önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin hayata geçirilmesi bakımından kurumların eşgüdüm içinde hareket etmesini sağlayacak yasal ve yapısal adımlar atılmalıdır.
- Çocuk istismarı ile mücadelede risklerin görünür kılınması, sorunların tespit edilerek daha hızlı harekete geçilmesi ve etkili politikalar geliştirilmesi için çocuk istismarına ilişkin ayrıştırılmış verilerin toplanması ve ulusal bir veri tabanı kurulması gerekmektedir.
- Çocuklarla çalışan tüm mesleklerin lisans eğitimlerinde istismar ve bildirim ile ilgili dersler olmalı, bu bilgiler hizmet içi eğitimlerde de verilmeye devam edilmelidir. Başta öğretmenlerin ve sağlık çalışanlarının bildirim

sonrasında güvenliklerini koruyabilecek önlemler alınmalı, istismarı fark eden profesyonellerin hiçbir kaygı duymadan adli birimleri harekete geçirebilecek güvencelere sahip olması sağlanmalıdır.

- Cinsel istismara maruz kalan çocukların gereksinimlerine özgülenen, uzman personelin görev yaptığı, bilgilendirme ve acil destek hizmetleri veren telefon ve internet yardım hattının açılması; bu hatta çocukların erişim sağlayabilmesi için de tanıtım çalışmalarının yapılması gerekmektedir.
- Çocukların tekrarlayan mağduriyetler yaşamamaları için cinsel istismara maruz bırakılan her çocuğa bireysel değerlendirme ve vaka yönetimi hizmet modelini uygulayabilecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Çocukların adli sürece girdikleri ilk andan itibaren ilgili psiko-sosyal yardımlara erişebilmeleri için bu hizmetlerin tanıtılması, çocuklara sunulması ve denetiminin yapılarak hizmetin niteliğine ilişkin verilerin açıklanması gerekmektedir. Adli destek ve mağdur hizmetleri çalışmaları ile eşgüdümlü olarak 6284 Sayılı Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tedbirler de hayata geçirilebilmelidir.
- Çocukların maruz kaldığı cinsel istismar sonrasında uzaklaştırma tedbiri ile korunabilmeleri için tedbirler hakkında bilgilendirilmeleri, süreçle ilgili kaygılarını ifade edebilecekleri imkanlara sahip olmaları ve yetkililerin resen harekete geçme yetkilerini kullanmaları gerekmektedir.
- İlgili yasal değişiklikler yapılarak, etkili müdahale programları yargılanan tüm failler açısından uygulanmalıdır.
- Uzun süren karar alma süreçlerindeki gecikmelerin, gelişim sürecini yaşayan çocuklar üzerinde özellikle olumsuz etkileri olabileceği dikkate alınarak çocukları etkileyen hususlardaki usul ve süreçler öncelikle ele alınmalı ve mümkün olan en kısa sürede tamamlanmalıdır.
- Çocukların ve ailelerinin adli süreçle muhatap oldukları ilk anda anlayabilecekleri dilde bilgilendirilmesi, bilgilendirme yöntemlerine ilişkin bir standart oluşturulması, çocuk dostu form, broşür ve afişlerin kullanılması gerekmektedir. Bu hizmetler yürütülürken anadili Türkçe olmayan çocuklar da dikkate alınmalı ve bilgilendirme materyalleri farklı diller için de geliştirilmelidir. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri'nin etkinliği artırılmalı ve sadece talep eden değil adli sisteme giren tüm çocuklar için bilgilendirme hizmeti verilmelidir.
- Yargı makamlarınca soruşturmanın özenle yürütülmesi ve tüm delillerin ciddiyetle ele alınıp eksiksiz toplanılmasından sonra tartışılarak bir sonuca ulaşılması gerekmektedir.

- Basın Kanunu'ndaki düzenlemenin cinsel suça maruz bırakılan çocukların mahremiyetini korumakta yetersiz kaldığı görülmekle, çocukların özel hayatlarına saygının temini için etkili yaptırım politikalarının uygulanması sağlanmalıdır.
- Yargılamaları sırasında çocukların faillerle temaslarını önleyen yasal düzenlemeler uygulanmalıdır. Çocukların AGO, ÇİM gibi çocuk dostu ortamlarda ifadelerin alınması ile fiziki olarak duruşma salonunda bulunmadan dinlenebilmeleri, inisiyatifte bırakılmadan tüm çocuklar için uygulanmalı, adliyeler içerisinde çocuklara özgü bekleme salonları inşa edilmelidir.
- Çocuklara yönelik adli yardım kalitesini yükseltebilmek için atanan avukatların meslek içi eğitimlerine bir standart getirilmesi, avukatların yeterliliğine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi ve avukat görevlendirme ücretlerinin güncellenmesi gerekmektedir.
- Yasal düzenleme yapılarak sivil toplum örgütlerinin ve baroların cinsel istismar davalarına müdahilliği sağlanmalıdır.
- Çocukla çalışan tüm profesyonellerin çocuk hakları, çocuk gelişimi, çocukla iletişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, ruhsal travma konularında meslek içi eğitim alması ve yeterliliklerine ilişkin denetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- CMK'da yasal değişiklik yapılmalı ve çocuğun yüksek yararı ve özel hayatının gizliliğinin korunması hakkı, duruşmaların kapalı yapılabilmesinin kriterlerinden biri olarak belirlenmelidir.
- ÇİM, soruşturma aşamasında tüm istismar davalarında görevli olmalı, ÇİM sayıları artırılmalıdır.
- AGO'ların sayısı artırılmalı, teknik sorunları giderilmeli, cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarla ilgili dosyalarda duruşma günleri belirlenirken çocukların uzun saatler beklememesi ve adliye kalabalığından uzak durması için önlemler alınmalıdır.

Kaynakça

Aksel, Eda Şeyda ve Yılmaz Irmak, Türkan., Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi Ve Deneyimleri, Ege Eğitim Dergisi 16.2 (2015): 373-391.

Antakyalıoğlu, Şahin., Kumcu, Dilek., Korkmaz, Sezgi., “Bağırsaydı Sesi Duyulurdu” Çocuklara Yönelik Cinsel İstismarda Cezasızlık Raporu, İHOP” Cezasızlıktan Hesap Verebilirliğe: Sivil Toplum Örgütlerinin İzleme ve Müdahale Kapasitelerinin Geliştirilmesi Projesi, Cezasızlık Kültürü – Yayın No:2, 2014

Çocuğun Şiddetin Hiçbir Türüne Maruz Kalmama Hakkı ile ilgili BMÇHK 13 Numaralı Genel Yorum.

Çocuğun Yüksek Yararı Hakkının Öncelikli Olarak Dikkate Alınması ile ilgili BMÇHK 14 Numaralı Genel Yorum.

Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı, Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu, 2015.

Dumrul, Candan ve Karabacak Danacı, Huriye., Kadın ve Kız Çocuklarına Karşı İşlenen Cinsel Şiddet Suçlarında Cezasızlık Sorunu Raporu, Ankara Barosu Dergisi 4, 2015.

Dünya Sağlık Örgütü, Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik bir Kılavuz, 2006.

Eren Gümüş, Aynur. Okul Psikolojik Danışmanlarının Cinsel İstismarı Bildirim Yükümüne İlişkin Çekinceli Yaklaşımı. Okul Psikolojik Danışmanı E-bülteni 2015: 5, 11-14.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2018.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014.

Hıdır, Melis ve Kılınç, Fatma Elif., Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi, Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi 1.1 (2020): 23-40.

Polat, Oğuz. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı: Tanımlar. Seçkin Yayıncılık, 2007.

Salman Aktaş, Umay, Haberde Çocuk Elkitabı: Çocuk Odaklı Habercilik Elkitabı.

Taner, Fahri Gökçen. Kadın, Çocuk ve Aile Bireylerine Yönelik Olarak Uygulanan Şiddet Dolayısıyla Açılan Kamu Davasında Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Davaya Katılma Hakkı Ve Avrupa Örneği Karsısında Baroların Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Mevcut Durumu, Suç Ve Ceza 2021 Sayı: 2.

Tekin, Hasan Hüseyin., ve Kaya Kılıç, Ayten., Sağlık Çalışanlarının Çocuk İhmal ve İstismar Vakaları ile Karşılaşma Durumları, Bildirim Yükümlülükleri ve Eğitim Gereksinimleri, STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 29.2 (2020): 85-94

Walklate, Sandra, ed. Handbook of Victims and Victimology. Routledge, 2012.

Yaşar, Münevver Can., Ünsal Kaya, Ümit., ve Hamiden Karaca, Nezahat. Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Cinsel İstismarının Bildirimine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi, Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi 10.2 (2021): 715-737.

Yaşar, Münevver., Şenol, Betül., Akyol, Tuğçe., Öğretmen adaylarının çocuğa yönelik cinsel istismar tutumlarının incelenmesi, Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, 2015.

Yüksel, Şahika ve Saner, Suzan., Cinsel İstismarı ve Zor Açığa Çıkması Bilgilendirme Dosyası.

Çevrimiçi kaynaklar:

<http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1940-2010/Kitaplar/pdf/b/CYY.pdf>

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3121>

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2020-37200>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2015-2019-33632>

<https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR,43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>

<https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/mugla-adliyesinde-adli-gorusme-odasi-faaliyete-gecirilmistir14062021115219>

<https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19102020111437170-NOLU-GENELGE.pdf>

https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/26102020134648magdur_haklari_inceleme_raporu.pdf

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-bakani-kaya-ulusal-cocuk-stratejisi-belgesi-hazirliliklari-tamam/1135296>

<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/alo-183-sosyal-destek/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf>

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/minik-yagmur-tacizciyle-yuz-yuze-gelecek-diye-kalp-krizinden-olmustu-o-dava-sonuclandi-6167536/>